ՔԱՌԱՍՈՒՆԵՐԵՔԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

Տարեկան գինը 10 րուբլի. կէս տարվանը և 7 ամսվանը 6 րուբլի. ամսական 85 կոպ.
Առանձին համարները ԱՄԷՆ ՏԵՂ 5 ԿՈՊ.
Թիֆլիսում գրվում են խմբագրատանը.
Մեր հասցէն՝ Тифлисъ, редакція «Мшакъ» Сергіевская ул. № 5.
Tiflis, Rédaction „Mschak“
Խմբագրատան տ ե լ ե ֆ ո ն № 2—53.

ՄՇԱԿ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ ԳՐԻԳՈՐ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

Խմբագրութիւնը բաց է առաւօտեան 10—2 (բացի կիրակի և տօն օրերից)
Յայտարարութիւն ընդունվում է ամեն լեզվով
Յայտարարութիւնների համար վճարում են իւրաքանչիւր տողատեղին 20—10 կոպ.
Տպարանի տ ե լ ե ֆ ո ն № 67.

ՀՐԱՒԷՐ

ԹԻՖԼԻՍԻ ՀԱՅՈՑ ԵԿԵՂԵՑԻՆԵՐԻ ՁԱՅՆԱՏՈՒ ԾԽԱԿԱՆՆԵՐԻՆ

Թեմիս Գերապատիւ Սրբազան Առաջնորդի կարգադրութեան համաձայն, կիրակի, մայիսի 18-ին, ժամը 12-ին, պատարագից յետոյ Թիֆլիսի բոլոր եկեղեցիներում նշանակված է երկրորդ և վերջին ծխական ժողովը՝ ընտրելու երկու պատգամաւոր (ներկայացուցիչ) և երկու անձնափոխանորդ, որոնք Թեմիս միւս եկեղեցիների պատգամաւորների հետ ընտրելու են Ներսիսեան հայոց ազգային հոգևոր դպրոցի հոգաբարձուներ։ Ուստի խնդրում ենք բոլոր ձայնատու պ. պ. ծխականներին, գնալ իրանց ծխական եկեղեցիները նշանակած օրը և ժամին ընտրութեանը մասնակցելու։

Թիֆլիսի հայոց եկ. գործակալներ՝ (Ա. մասի՝ Սարգիս ա.-ք. Շիօյեանց (Բ. մասի՝ Ղևոնդ ք. Մամիկոնեան

առ. (2.) 468. 2—1

ԿՈՎԿ. Հ. ՀՐԱՏԱՐԱԿՉԱԿԱՆ ԸՆԿ.

Մայիսի 14-ին, երեկոյեան ժամը $7^1/_2$ ին Կ. Հ. Ը. Ընկ. գանլիճում նշանակված է Ընկ. տարեկան ընդհանուր ժողովի շարունակութիւնը՝

Ըստ Նոր կանոնադրութեան խորհրդի 13 անդամի, 7 փոխ-անդամի, վերստուգիչ յանձնաժողովի 3 անդամի և 2 փոխ-անդամի ընտրութիւնների և անցեալ ժողովում չը քննված հարցերի քննութեան համար։

(ա. օ.) առ. 466. 2—2

Բ Ժ Ի Շ Կ

Մ. Կ. ՄԱՐՈՒՔԵԱՆ

Մ Ա Ս Ն Ա Գ Է Տ

Սիֆիլիս, վեներական եւ կաշուի հ ի ւ ա ն դ ո ւ թ ի ւ ն ն ե ր ի։

Սրսկում «606»-ի և «914»-ի։

Ընդունելութիւն (առ. ժ. 1—2 (եր. ժ. 5—8

Նիկոլաեւսկայա փ. № 39. տ. Ջաղէթեանի։

Տելէֆոն № 9—17.

(չ.ու.կ.) առ. 901. 100—73

ՆՈՐԻՑ ԿՐՃԱՏՈՒՄՆԵՐ

Թէրթէ անհաւատալի անցաւ հեռագրական այն տեղեկութիւնը, թէ Բ. Դուռը մի նոր յաղթանակ տարաւ՝ հայկական ռէֆօրմների ծրագիրը նոր կրճատումների ենթարկելով, և այնպիսի կրճատումների, որոնք էական նշանակութիւն ունեն։

Արևելեան Անատոլիայի մէջ մտցնելի ռէֆօրմների վրա հսկող երկու ընդհանուր վերատեսուչները Կ. Պոլիս գալով պահանջեցին, որ Բ. Դուռը իր հրահանգի մէջ յիշատակէ և այն կէտերը, որ կառավարիչները իրաւունք ունեն պաշտօնանկ անել նաև վալիներին (նահանգապետներին) և հարկաւոր դէպքերում իրանց տրամադրութեան ներքոյ ունենալ զինուորական ոյժ։

Ընդհանուր վերատեսուչների այս պահանջը նոր չէր, որովհետև նա նախատեսված է հայկական ռէֆօրմների ծրագրի մէջ։ Սակայն Բ. Դուռը ընդդիմացել է, և երբ ընդհանուր վերատեսուչներ Հօֆ և Վեստենենգը սպառնացել են հրաժարվել իրանց առաջարկված պաշտօնից, եւրօպական դեսպանները միջամտել են, և գործը վերջացել է նրանով, որ Բ. Դռան կամքը յարգվել է, այսինքն ընդհանուր վերատեսուչների իրաւունքը՝ պաշտօնանկ անել վալիներին և տրամադրել զինուորական ոյժ՝ հարկաւոր դէպքերում։

Դրա փոխարէն, Բ. Դուռը գոհացումն տալիս ընդհանուր վերատեսուչների դրամական պահանջներին։

Այս հանգամանքը նոյն իսկ անհաճոյ տպաւորութիւն է թողնում։ Ի հարկէ, Բ. Դուռը պատրաստ է ընդհանուր վերատեսուչների ոչ միայն այդ, այլ և տասնապատիկ աւելի մեծ դրամական պահանջներին գոհացումն տալ, միայն թէ նրանց իշխանութիւնը կամ իրաւունքները վերածէ զրոյի։ Զունենալով իրաւունք պաշտօնանկ անել վալիներին, չունենալով իրաւունք հարկաւոր դէպքերում զինուորական ոյժ պահանջել, ընդհանուր վերատեսուչների դրութիւնը դառնում է խախուտ և նրանց գործունէութիւնը անդամալուծվում է, որովհետև այն պաշտօնեաները, որոնց վերատեսուչները իրաւունք ունեն պատժելու, ինչպէս մութեսարրըֆները, մուխտարները, ոստիկանապետները և ժանդարմները, միշտ կարող են արդարանալ նրանով, որ գործել են համաձայն վալիի հրահանգների և կարգադրութեան։

Ուրեմն, միշտ չարիքի աղբիւրը կամ հեղինակը կարող է հանդիսանալ վալին, բայց նրան պաշտօնանկ անել չէ կարելի։

Աւելի վատթար է այն հանգամանքը, որ ընդհանուր վերատեսուչները զրկվում են իրաւունքից՝ զինուորական ոյժի դիմելու։ Կարող է պատահել, որ խռովութիւններ ծագեն, կոտորածներ տեղի ունենան Թիւրքերի և քիւրդերի կողմից, և ընդհանուր վերատեսուչները անկարող կը լինեն զսպել այդ ամենը, քանի որ նրանց տրամադրութեան ներքոյ չի լինի զինուորական ոյժ։

Արդեօ՞ք Բ. Դուռը կը բաւականանայ այդ կրճատումներով, թէ նոր կրճատումներ ևս կը պահանջէ, այդ դեռ յայտնի չէ. պարզ է, որ նա աշխատելու է ամեն կերպ խոչընդոտներ յարուցանել ընդհանուր վերատեսուչների գործունէութեան դէմ։ Եւ եթէ այն լուրը, որ տրվում է այսօր, թէ ընդհանուր վերատեսուչները հրաժարվել են, ուշացած չէ, կը նշանակէ Բ. Դուռը չէ բաւականացել իր ձեռք բերած կրճատումներով և ձգտում է նոր կրճատումներ ու յապաւումներ ձեռք բերել։

Հ. Առաքելեան

ՎԵՐՋԻՆ ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

—o—

ԱՊՍՏԱՄԲՈՒԹԻՒՆԸ ԱԼԲԱՆԻԱՅՈՒՄ

(Պետերբուրգի Հեռ. Գործ.)

12 մայիսի

ԴՈՒՐԱՑՑՕ.— Փիշերս հանգիստ անցաւ։ Սպասում են ապստամբների պատգամաւորներին։ Իտալական նաւերում ապաստանած անձինք աստիճանաբար վերադառնում են ափը։

ՀՌՈՄ.—Դուրացցօյից տեղեկացնում են, որ տեղի ունեցած ճակատամարտում սպանվել են 20 և վիրաւորվել են 10 հոգի։ Ապստամբները գերել են մի քանի մարդու, որոնց թւումն են մի հօլլանդացի օֆիցէր և ռումինական զինուորական գործակալը։ Փիշերս եկաւ աւստրիական նաւատորմը ծովակալ Ցայնզակէրի հրամանատարութեամբ։ Մալիսօրների մի մասը ուղարկված է Սան-Ջիօվանի։ Ալբանիայի իշխանը ձիով դիմեց պահակակայքերը և նայեց խրամատները։ Ամբողջ ճանապարհին պրինցը համակրական ցոյցի առարկայ էր ազգաբնակութեան կողմից։ Ապստամբները բանակցութիւններից յետոյ ազատեցին գերիներին և վիրաւորներին։ Թուրխան-փաշան եկաւ աւստրիական ռազմանաւով։ Երէկ քաղաքում հանգստութիւն էր տիրում.

ՊՈԼԻՍ։ — Դուրացցօ մեկնեց «Սանկտ-Գէօրգ» յածանաւը երկու ականանաւերի հետ։

ՎԻԷՆՆԱ.—Տեղիս ալբանական դեսպանը մեկնեց Բուդապեշտ Բէրխտոլդի հետ խորհրդակցելու համար։

ԲԵՐԼԻՆ.—Լրագիրները Ալբանիայի իշխանի գործելակերպը անուանում են ազնիւ, շատ, վճռական։

ԱՅԼ ԵՒ ԱՅԼ ՆՈՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

(Պետերբուրգի Հեռ. Գործ.)

12 մայիսի

ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ.—Պօրօխօվս գիւղում հըրդեհ ծագեց մի խրճիթում։ Հրդեհն անցաւ երկրորդ յարկը, ուր կային բանւոր Ֆէօդօրովը կնոջ և եօթ երեխաների հետ։ Ֆէօդօրովի կինը պատուհանից նետվեց փողոց, Ֆէօդօրովը կամենալով բռնել նրան, կորցրեց հաւասարակշռութիւնը և նոյնպէս ընկաւ։ Երկուսն էլ ստացան ծանր ջարդուածքներ։ Բոլոր 7 երեխաները, 1—14 տարեկան, այրվեցին։ Կրակն անցաւ հարևան տունը, որի կեցողները նետվելով փողոց, թւով 11 հոգի, ստացան ջարդուածքներ։

Վերադարձաւ ֆինանսների մինիստրը։

Մայիսի 19-ից սահմանվում է ռուս-թիւրքական հեռագիրների փոխանակութիւն Օդեսսա—Կ. Պօլիս ճանապարհով՝ խօսքին 19 կոպէկ։ Օդեսսայում այդ հեռագիրները կարող են ընդունվել թիւրքական նշաններով գրված։

ՊԱՐԻԶ.—«Գրանդ-օպէրայում» առաջին անգամ Պարիզում ներկայացվեց Րիմսկի-Կորսակովի «Ոսկէ Աքաղաղը»։ Օպէրան ունեցաւ մեծ աջողութիւն։

ՊԱՐԻԶ.—«Matin»-ը հաղորդում է, որ Գերմանիայում կալանաւորվել են լրտեսութեան կասկածով ու պահվել են 36 ժամ բանտում յայտնի ֆրանսիացի ինժեներ Կլէման Բայեարը և սրա երեք ուղեկիցները։

ԼԻՕՆ.—Պուանկարէն մեկնեց Պարիզ։

ՍՕՖԻԱ.—Մեծ հանդէսով տօնվեց Կիրիլի և Մեֆօդիի յիշատակի օրը։ Մաղթանքից յետոյ պալատի առաջ տեղի ունեցաւ հսկայական ցոյց պատերազմների վետերանների մասնակցութեամբ՝ սկսած ռուս-թիւրքական պատերազմից մինչև մակեդոնական լեգէօնները։ Կէս օրից յետոյ ցոյցերը վերսկսվեցին։ Երեկոյեան համալսարանը կազմակերպեց վաճառք Կիրիլի և Մեֆօդիի արձանի օգտին հանգամանաւթիւն անելու համար։ Սլաւօնական բարեգործական ընկերութեան մէջ կայացաւ հանդիսաւոր նիստ, ուր Բօբչևը յայտնեց, թէ Բալկաններում հաշտութեան նոր ստորաբաժանումը հաստատ չէ։

Գերմանական «Գիբէն» յածանաւը եկաւ Դեդէաղաչ։ Գերմանացի փոխ-ծովակալը իջաւ ափը և ընդունվեց գեներալներ Տօշեվից և Դեդօվից ու պատուաւոր պահակախմբից։ Ի պատիւ հիւրերի կայացաւ բանկէտ։

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ԹԻՖԼԻՍԻ ՔԱՂԱՔԱՅԻՆ ԴՈՒՄԱՅՈՒՄ

(Մայիսի 12-ի նիստը)

Այսօրվայ հերթական նիստը սկսվեց բաւականին ուշ, ժամը 9-ից 10 րոպէ անց։

Նախագահում էր քաղաքագլուխ Ա. Ի. Խատիսեան։

Նիստը բացված յայտարարելուն պէս, դումայի քարտուղարը կարդաց նախորդ նիստի արձանագրութիւնը. նկատողութիւններ չեղան, որ և հաստատվեց անփոփոխ։

Օրակարգի խնդիրներին անցնելուց առաջ, սկիզբն է դրվում հարցապնդումների։

Իրաւասու Սուլխանեան հետաքրքրվում է իմանալ, թէ ինչ միջոցներ է մտադիր ձեռք առնել վարչութիւնը էլեկտրաքարշի վագոնների թիւը աւելացնելու համար, որովհետև Վերայի զառիվայրի, Երևանեան հրապարակի, Վօրօնցովի արձանի ու Կիրօչնայա փողոցի անկիւնում ահագին բազմութիւն է խռնվում և վագօնում տեղ բռնելու համար ահագին դժուարութիւններ ու անպատեհութիւններ են ծագում։

Վարչութեան անդամ Ա. Մ. Արղութեանը, միանգամայն արդարացի համարելով իրաւասու Սուլխանեանի նկատողութիւնը, յայտնում է, որ դժբաղդաբար քաղ. վարչութիւնը անզօր է դրա առաջն առնելու։ Միակ միջոցը, որ պայմանագրով վերապահված է վարչութեանը, տուգանքի ենթարկելն է, որը և անվում է։

Իրաւասու Տէրտէրեանը հարց է տալիս, թէ ինչու Հավլաբարի քաղ. ծննդաբերական ապաստարանի բաժանմունքի վարիչը չէ ապրում Հավլաբարում, ինչպէս որոշել է դուման։

Նախագահը պատասխանում է, որ կը տեղափոխվի ամառվայ ընթացքում։

Իրաւասու Ա. Ս. Բաբօվ նկատելով, որ, իր ստացած տեղեկութիւնների համաձայն, առևտրականները խախտում են հանգստի վերաբերեալ սահմանված պարտադիր որոշումները և մագազինները փակում են ուշ, քան ցոյց է տրված պլակատներում, առաջարկում է կարգադրել առևտրա-տնտեսական ստեսկանութեան խիստ հսկողութիւն ունենալու։ Միաժամանակ հերթական է համարում Թաղամասերի հոգաբարձուների խնդիրը։

Վարչութեան անդամ Ջաբաւ, համաձայնվելով Բաբօվի ասածներին, պատասխանում է, որ խախտողների վրա արձանագրութիւններ են կազմվում։ Ինչ վերաբերում է հոգաբարձուների հարցին, վարչութիւնը մօտ ապագայում առաջարկութիւն կանի դումային։

Սպառելով հարցապնդումները, դուման անցնում է օրակարգի խնդիրներին։

Քաղաքագլուխը տեղեկացնում է դումային պատուաւոր քաղաքացի յայտնի բարեգործ Լ. Կ. Զուբալովի քաղաքին արած մի նոր նուիրաբերութեան մասին, այսինքն՝ որ Զուբալովը գնել է Ժողովրդական Տան կողքին գտնվող Պէրցովի տունը և նուիրել քաղաքին Զուբալովի անուան Ժողովրդական Տան կարիքների համար։

Դուման այդ տեղեկութիւնը ընդունում է բուռն ծափահարութեամբ։

Որոշվում է հեռագրով շնորհակալութիւն յայտնել Լ. Կ. Զուբալովին դումայի անունից։

Բացի յիշեալ նուիրաբերութիւնից, Լ. Կ. Զուբալովը ցանկութիւն է յայտնել նաև հիւանդանոցային քաղաքամասում (Արամեան հիւանդանոցի շրջանում ու մանկական հիւանդանոցին կից) բանալ ընդհանուր սօտերօվիչնի պաւիլիօն, ուր հիւանդները կը պառկեն մինչև հիւանդութեան տեսակի որոշվելը։ Համաձայն Լ. Կ. Զուբալովի կամքի, քաղաքային վարչութիւնը դրա համար ներկայացրել է երկու ծրագիր՝ 26,000 և 56,000 րուբլու. հաւանական է որ ընդունվի երկրորդը։

Լ. Կ. Զուբալովը նուիրաբերելով Թիֆլիսի հայ-կաթօլիկների եկեղեցու շինութեան համար 35,000 ր., դիմել է քաղաքին խնդրելով եկեղեցու համար վաճառել մի հողամաս 700 քառ. սաժ. տարածութեամբ։

Քաղաքային վարչութիւնը նկատի առնելով, որ իր քաղաքացիների մասին հոգ տանելը իր պարտականութիւնն է, մանաւանդ, որ նոյն հողի վրա պէտք է լինի նաև դպրոց, որոշել է յարգել այդ խնդիրը և, չը նայելով որ Զուբալովը ուզում է քաղաքից գնել հողը և նուիրաբերել եկեղեցուն, այնու ամենայնիւ պահանջվող գետինը յատկացնել ձրի, Մուշտայիդսկայա և Անդրէյեվսկայա փողոցների անկիւնում։

Ինժ. Անտոնօվ առաջարկում է չը փչացնել այդ 4000-նոց քառ. սաժ. քաղաքային գետինը. իրաւասուն գերադաս է համարում նոյնիսկ գնել ու յատկացնել, քան փչացնել այդ գետինը։

Դուման միաձայն ընդունում է վարչութեան առաջարկը։

Իրաւասու Ալթանդիլեանը առաջարկում է Մուշտայիդսկայա փողոցը ընդարձակել ու դարձնել 7 սաժէնաչափ։

Այդ առաջարկը ընդունվում է։

Քաղաքագլուխը տեղեկացնելով պօլիտեխնիկումին Մ. Գ. Ալիբէգեանի կողմից արված 20,000 ր. նուիրաբերութեան մասին, կարդում է նուիրաբերողի նամակը։

Դուման այդ յայտարարութիւնը ընդունում է ծափահարութեամբ։

Որոշվում է հեռագրով շնորհակալութիւն յայտնել։

Ապա քաղաքագլուխը 2 ամսվայ արձակուրդ է խնդրում դումայից իր առողջութիւնը վերականգնելու նպատակով, աւելացնելով, որ 9 տարի է քաղաքային ծառայութեան մէջ է և երբէք չէ օգտվել 2 ամսվայ արձակուրդով։

Դուման յարգում է քաղաքագլխի խնդիրը։

Վերջում դուման հաստատեց նախկին ուսուցիչ Քաթանեանի և նորերս վախճանված ուսուցիչ Փիրումեանի ընտանիքին տարեկան նպաստ տալու համար պատրաստած զեկուցումը։ Նոյնպէս և լոմբարդի արտելշչիկ Տիխոնօվին միանուագ 200 ր. տալու մասին։

Աշխատակից

Կ. Հ. Բ. ԸՆԿ. ՎԵՐՋԻՆ ԺՈՂՈՎԻ ՇՈՒՐՋԸ

Ինչպէս երևում է տրված հաշիւներից, Ընկերութեան միայն կենտրոնի կարողութիւնը հաւասարվում է մօտ կէս միլիօնի։ Որբանոցի վրա ծախսվել է 7004 ր. 8 կ., ճաշարանի վրա՝ 6541 ր. 3 կ., գրադարան-ընթերցարանի վրա՝ 3623 ր. 38 կ., դըպրոցներին նպաստ (88 դպրոց) 20,693 ր. 58 կ., չքաւորներին, Թիւրքահայ գաղթականներին և այլ նպաստներ 4481 ր. 24 կ.։ Այդ նպաստների մէջ չեն հաշւված Արավեան-Նազարեան ֆոնդից, ուսուցչական ֆոնդից, Խօջամիրեանի գումարից տրված նպաստները։

Ընկերութիւնն ունի Կովկասի զանազան վայրերում 63 ճիւղեր։ Դրանցից 45-ը ուղարկել են իրանց հաշիւները, որոնցից երևում է, որ առ 1-ն յունվ. 1914 թ. 45 ճիւղերի գումարների մնացորդները հաւասարվում են 47,490 ր. 13 կ.։ Իսկ 63 ճիւղերինը միասին կը հաւասարվի մօտ 80,000 ր.։ Այսպիսով Ընկերութեան ընդհանուր կարողութիւնը կէս միլիօնից անցնում է։

Ճիւղերից ստացված են 1914 թւի նախահաշիւները. Դուշէթ 80 ր., Սղնախ 890 ր., Արդահան 560 ր., Զաքաթալա 690 ր., Փօթի 225 ր., Մայկօպ 722 ր., Սուխում 734 ր. 30 կ., Կարս 3050 ր., Ղազախ 120 ր., Օնի 627 ր. 41 կ., Լագօդաղ 200 ր., Նոր-Բայազէտ 205 ր. 44 կ., Եկատերինօդար 2700 ր., Մօզդօկ 1858 ր. 4 կոպ., Պետրօվսկ 350 րուբլի 86 կոպ., Արմաւիր 850 ր., Օլթի 131 ր., Կաղզուան 844 ր. 80 կ.։ Ընդհանուր ժողովը հաստատում է թէ 1913 թ. հաշիւները և թէ վերոյիշեալ նախահաշիւները։ Դրապահեստի համար խորհուրդը ներկայացրել էր մի նախահաշիւ, որից երևում է, որ արդիւնք սպասվում է 2500 ր., իսկ անվերադառնալի ծախս 2000 ր., զուտ արդիւնք 500 ր.։ Միևնոյն ժամանակ սկզբնական ծախսերի համար խորհուրդը խնդրում է տրամադրել 3000 ր.։ Ընդհանուր ժողովը իրաւունք է տալիս այդ նախահաշւով առաջնորդվել։

ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԳԱՒԱՌԻՑ

Գտնված մի գանձ

Մեծ-Ղարաքիլիսա, 10 մայիսի

Այսօր տեղս գալով մի համգաչիմանցի երիտասարդ, յայտնեց տեղիս պրիստավին հետևեալը։

Համգաչիմանին մօտ գտնվող մոլոկանաբնակ Նեկիտինօ գիւղում ամսիս 6-ին, մի ներքնայարկ շինելու համար գետինը քանդելիս, գտնվել է երկու պղինձ լիքը ոսկի, որոնց հետ խառն երևացել են ոսկէ խաչեր և մէդալներ։ Հաւանական է, որ այդ գանձը լինի հին հայկական դրամներ, որովհետև այդ գիւղի տեղը եղել է հին հայկական գիւղ, ուր կան և կիսաւեր եկեղեցու մնացորդներ։

Լաւ կը լինէր, որ հնագիտական ընկերութիւնները հետաքրքրվէին և պեղումներ կատարէին յիշեալ գիւղում։ Գանձը գտնված է Աֆ. Սամադուրօվի իր հարևանից գնած հողում, որը վաճառելով յիշեալին ինքը գաղթել է Ամերիկա։

Տեղիս պրիստաւը այսօր գնաց վերոյիշեալ տեղը։

Գ. Նազ.

—

Անձրևներ. խոտնակներ

Ղաթարի հանքեր, 5 մայիսի

Այս տարի մեզանում ձմեռվայ տեղ գարուն, գարնան տեղ՝ ձմեռ եկաւ։ Ինչ ապրիլ ամիսն ենք մտել, մի տաք, պայծառ, լաւ օրվայ կարօտ ենք մնացել։ Ցուրտ, ձիւն, ցեխ, մառախուղ և անձրև է։ Սարերը դեռ ևս ծածկված են ձիւնով։ Պտղատու բոլոր ծաղկած ծառերը ցրտահար են եղել, պակաս մնացներ չը կրեցին նաև ցանված արտերը։ Սաստիկ ցրտի, ցեխի, ձիւնախառն անձրևների ձեռքից ընտանի անասունները անկարող են արօտ դուրս գալ, իսկ տանը մնալով ինչ ուտեն. ալափը վաղուց է վերջացել, գոմը վերևից կաթում է, իսկ տակը թաց է։ Շատ տների պատեր փլել, փոքր առուները վարարել, անանցանելի են դարձել։ Ժողովուրդը յուսահատ դրութեան մէջ՝ փակված է տներում, իսկ դուրսը սպասում է նրան հազարաւոր գործ։

Այսօր միմիայն արևը գլուխը ամպերից հանեց և երկիրը փոքր ինչ տաքացրեց։ Գիւղացի, այժմ արի՛ ու ապրիր։

Շ. Կ.

—

Դպրոցական հարց

Ցարսկիէ-Կոլօդցի, 2 մայիսի

Երկու ամիս առաջ տեղիս հայ հասարակութիւնը հաւաքական խնդրով դիմեց Թեմական առաջնորդին, խնդրելով միջնորդել Վեհափառ Կաթողիկոսի առաջ, որպէսզի Ցարսկիէ-Կոլօդցիի հայոց դպրոցը անուանվի «Օթարեան»։ Հասարակութիւնը յիշում էր խնդրում, որ Օթարեանը 1890 թ. կառուցեց դպրոցական շինութիւնը եկեղեցու գաւթում մօտ 2000 ր. արժողութեամբ և այդ նուիրեց եկեղեցուն։ Այնուհետև Օթարեանը 3 տարի (1893—1896 թ.) պահեց դպրոցը իր հաշւով, ծախսելով մօտ 1500 ր.։

Այժմ նոյն Օթարեանը խոստացել է նուիրել դպրոցին մի շինութիւն, որը տարեկան եկամուտ բերէր 360 ր. և այդ փողը տրվի տեղիս ուսուցիչ-քահանային այն պայմանով, որ դպրոցը անուանվի «Օթարեան»։

Օթարեանի կտակի մասին ժամանակին գրել ենք «Մշակում»։ Երեք տարի անցաւ, բայց դպրոցը չը հաստատվեց Օթարեանի անունով։ Նախկին առաջնորդին էլ այս մասին երեք անգամ դիմում եղաւ, բայց ոչ նրանից և ոչ ներկայ առաջնորդից պատասխան չը ստացվեց։

Օթարեանի կտակի մասին ժողովրդի մէջ խռովութիւն ընկաւ։ Ժողովուրդը փողի ձայնը լսելով՝ դժուարութեամբ է վճարում դպրոցական տուրքը, և այս խանգարում է

դպրոցի նորմալ կեանքին։ Անհրաժեշտ է, որ հոգևոր իշխանութիւնը ժողովրդին տայ դրական կամ բացասական պատասխան։ Այս հարկաւոր է նրա համար, որ եթէ իշխանութիւնը Օթարեանի գործը ճանաչում է օրէնքին հակառակ, ժողովուրդը պէտք է իմանայ այս մասին, յոյսը կտրէ Օթարեանից և սեփական միջոցներով պահէ դպրոցը։ Հարկաւոր է վերջնականապէս փակել այս հարցը։

Երկու ամիս այստեղ էր Շագալինի ցիրկը։ Վերջին օրը ներկայացումը տրվեց յօգուտ հայոց դպրոցի, գումարի կէսը տալով դպրոցին. Դպրոցը ստացաւ 35 ր.։ N. N.

ՊԵՏԱԿԱՆ ԴՈՒՄԱ*)

Պետերբուրգ, 10 մայիսի

Միլիւկովը, որ խօսում է ժամ ու կէսից աւելի, ողջունելով արտաքին գործերի մինիստրի հանդէս գալը մի քանի հարցերի վերաբերմամբ բացատրութիւններ տալու—հարցեր, որոնք խորապէս հետաքրքրում են ռուս հասարակութեան—մատնանշում է, որ այժմ արտաքին գործերի մինիստրութիւնը, ֆինանսների մինիստրութեան քայքայումից յետոյ, մինիստրութիւնների մէջ հանդիսանում է եւրօպական մի վարչութիւն, որի, և Դումայի կամքի վրա մատնացոյց է լինում հասարակաց կարծիքը, իբրև կշիռ ունեցող մեծութիւնների, մինչդեռ Ռուսաստանի ներսում ուզում են ապացուցել, որ Դուման կշիռ ունեցող մեծութիւն չէ (ծափահարութիւն ձախից)։

Ընդհանուր մի ակնարկ ձգելով անցած տարվայ միջազգային կեանքի վրա, Միլիւկովը այն եզրակացութեան է յանգում, որ միջազգային կեանքի դրութեան մէջ կատարվել է ահագին փոփոխութիւն, դժբաղդաբար ոչ յօգուտ մեր և ոչ էլ մեր դիպլոմատիայի։ Բալկաններում կազմվել է մի նոր դաշնակցութիւն, բայց դաշնակիցների թւում կայ միայն մի սլաւօնական պետութիւն, Բօլգարիան առանձնացված է. Նրան մահացու վիրաւորանք է հասցրված։ Բօլգարիայում ստեղծվել է հակառուսական խիստ տրամադրութիւն։ Բոլոր փորձերը՝ վերականգնելու բալկանեան նախկին դաշնակցութիւնը՝ մնում են անհետեւանք, մինչև որ ճշմարտութիւնը և իրաւունքը չը վերականգնեն։ Հարց տալով, թէ ով է մեղաւոր բալկանեան դաշնակցութեան անկման մէջ, Միլիւկովը գտնում է, որ յանցանքի մեծ մասը ընկնում է Բօլգարիայի վրա, սակայն այդ դաշնակցութեան անկման փաստական և և բարոյական մեղաւորները պէտք է համարվեն նրանք, ովքեր խախտեցին սերբ-բօլգարական դաշնագիրը, որ կնքված էր Ռուսաստանի անմիջական գործակցութեամբ և որը իր վրա էր առել դաշնագրի պահպանութեան ապահովութիւնը։ Վերլուծելով ռուսական դիպլոմատիայի կատարած դերը բալկանեան կրիզիսի ժամանակ, հռետորը եզրափակում է, որ արտաքին գործերի մինիստրը ցոյց տուեց խոշոր նրբամտութիւն, համարելով որ Ռուսաստանի և հէնց բալկանեան պետութիւնների շահերը պահանջում են պատերազմի շուտափոյթ դադարեցումը։ Դժբաղդաբար, մինիստրի փորձված քայլերը չեն վկայում նրա գործելակերպի միատեսակութիւնը։ Ռուսական դիպլոմատիան ցոյց տուեց խիստ անհետեւողականութիւն։ Կրիզիսի առաջին կիսում մեր դիպլոմատիան գործում է միանգամայն վճռականօրէն, պաշտպան հանդիսանալով սլաւօն պետութիւնների շահերին, յետոյ տեղի ունեցաւ թեքում, Ռուսաստանը ցոյց է տալիս անհասկանալի երերում, անհետեւողական է Սիլիստրիի մասին եղած հարցում, հերթի է դրվում գործը դժուարացնող մի խնդիր՝ Ռումինիան երրեակ դաշնակցութիւնից հեռացնելը։ Ռուսական դիպլոմատիայի անհաւասար դերի հետեւանքով Բօլգարիան ընկնում է ծանր դրութեան մէջ։ Ռուսական դիպլոմատիան փոխանակ վճռականօրէն պաշտպան կանգնելու դաշնակիցների միջև եղած հիմնական դաշնագրին, սպասում է, որ դաշնակիցները մի կերպ իրանք խօսեն։ Այն դէպքում մեզ կը մնայ կատարել մեր հիմնական ֆունկցիան, սակայն մենք հասունացած խնդիրները թողել ենք իրանց բնական ընթացքին և բաղդի բերմունքին։ Ցետոյ տեղի ունեցան բալկանեան երկրորդ պատերազմի անցքերը, երբ ռուսական դիպլոմատիան միանգամայն դադարեց ակտիվ դեր խաղալ անխօս Բօլգարիայի ազդեցութեան տակ։ Ռուսական դիպլոմատիան գայթեցաւ և հեռացաւ, բարձր դասելով իր ինքնասիրութիւնը սլաւօն ազգերի ընդհանուր շահերից։ Ռուսիան անկար հանդիսացաւ Ռումինիային պահել պատշաճ սահմաններում, անկարող եղաւ Բօլգարիայի համար համեստ սահմաններ որոշել, որ ինքն էր առաջարկում, ոյժ չունեցաւ կանգնեցնել Թիւրքիայի արշաւանքը Բօլգարիայի վրա։ Մեր դերը Բուխարէստում նոյնպէս փայլուն չէ։ Այդ տեսակ քաղաքականութիւնը ցած է ձգել մեր ազդեցութիւնը Մօտաւոր Արեւելքում։ Ի հարկէ, դէպքերը անցնում են պատմութեան գիրկը, սակայն նրանց մասին եղած յիշողութիւնը մեզ համար դաս պէտք է ծառայէ։ Բալկանեան պատերազմի ժամանակ մեր դիպլոմատիայի արածներից մենք միայն մի դրական հետեւանքի հասանք՝ մերձեցումն Ռումինիայի հետ, իսկ բալկանեան քաղաքականութեամբ, Միլիւկովի կարծիքով, պէտք է խոստովանել, որ մենք մեր ձեռքով կատարեցինք այն ամենը, ինչ որ վաղուց ժամն էր Աւստրօ-Ունգարիայի ծրագրի մէջ, այն է՝ Սերբիային տալ Վարդարի հովիտը, Ռումինիային՝ բօլգարական հողերը։ Այժմ Բալկաններում ստեղծվել է խախուտ դրութիւն, որը բռնկվել է սպառնում, և դա կը շարունակվի, մինչև որ չը քննվի բուխարէստեան դաշնագիրը։

Ռուսական դիպլօմատիայի աջողութիւններից մէկը հռետորը համարում է հայկական հարցի թէև ժամանակաւոր, բայց և այնպէս լուրջ վճիռը։ Կանգ առնելով Հեռաւոր Արեւելեան քաղաքականութեան վրա, Միլիւկով ողջունում է մինիստրի յայտարարութիւնը Չինաստանի հետ բարի հարեւանական յարաբերութիւններ պահպանելու անհրաժեշտութեան մասին, թէև չէ բաժանում մինիստրի այն կարծիքները, որոնցով նա բնորոշում է Չինաստանի ներկայ կառավարական դրութիւնը և այն անձնաւորութիւնը, որը գլուխ է կանգնած այդ կառավարութեան։

Ուանշիկայի ռէժիմը, Միլիւկովի կարծիքով, չէ ուժեղացնում Չինաստանին, այլ ընդհակառակը քայքայում է նրան։ Ինչ վերաբերում է Մօնղօլիային, Միլիւկովը զարմանում է այն շտապողականութեան վրա, որով մինիստրութիւնը իր բացասական վերաբերմունքն է յայտնում Մօնղօլական բոլոր հողերի միացման վերաբերմամբ։

Գալով մեծ պետութիւնների ընդհանուր յարաբերութիւններին, Միլիւկովը, հակառակ մինիստրի ճառի մէջ արտայայտված լաւատեսական մտքերին, գտնում է, որ այն դիրքի մէջ, որ մինչև այժմ գրաւում էր Անգլիան, կատարվել է որոշ տեղաշարժութիւն։ Անգլիան փոքր ինչ մի կողմ է քաշվել համաձայնութիւնից։ Ըստ երևոյթին, տեղերի գործողութեան վստահութիւնը փոքր ինչ աւելացել է։ Մինիստրի այն կաչի առիթով, թէ մամուլը ժամանակաւոր ապարդիւն բանավէճ չը պէտք է մղէ միջազգային սուր հարցերի վերաբերմամբ, Միլիւկովը գտնում է, թէ, ի հարկէ, այդ խօսքերը պէտք է ասվէին։ Զանազան երկրների շովինիստական մամուլը անմիտ կերպով նիզակ ճօճելով՝ խաղում է կրակի հետ։ Ռուսաստանում շովինիստական աղմուկը ազգայնականութեան դրօշակի տակ առաւել վտանգաւոր է, որովհետև մեր ազգայնականները յաճախ շարվում են կառավարական ծաղիկների շարքը։ Մատնանշելով ազգայնական ձգտումների աճումը Արևմտեան Եւրօպայում, Միլիւկովը գտնում է, որ ֆրանսիական շովինիստները կարողացան իրականացնել իրանց ծրագիրներից մի քանիսը, և նրանք իրանց ներգործութեամբ գրաւում են Ռուսաստանին, պահանջելով մեր զինուորական ծրագիրների փոփոխութիւնը, որպէսզի պատրաստ լինի մի այնպիսի ոյժ, որը իր գերազանցութիւնը ապահովի Գերմանիայի նկատմամբ։ Շովինիստական ձգտումների այսպիսի զարթման ժամանակ միջազգային դրութիւնը պէտք է համարել վտանգաւոր։ Ռուսաստանը նոյնպէս արդէն ուժեղ զինելու ճանապարհն է բռնել։ Ռուսաստանը պէտք է ուժեղ լինի, սակայն պէտք է յիշել, որ երբեմն առաջանում են արտաքին պատերազմներ, որպէս միջոց պետութեան ուշադրութիւնը ներքին կեանքից վերացնելու։ Ռուսաստանից կարելի է վախենալ, որ արտաքին գործերի մինիստրութիւնը կրիտիկական րօպէին կարող է յաղթված հանդիսանալ և իր ժամանակին չի կարողանայ կանգնեցնել կործանարար շարժումը, որ սպառնում է նոր կատաստրօֆա ստեղծել (ծափեր ձախից)։

Կոմս Բօբրինսկի գտնում է, որ Միլիւկովի կողմից անտակտ քայլ էր շօշափել կուսակցական պայքարը մեր դաշնակից Ֆրանսիայում, որովհետև երբ դուման քննում է արտաքին գործերի մինիստրութեան նախահաշիւը, նրանում կուսակցական տարբերութիւններ չը կան (ծափեր աջից)։ Միլիւկովը զուր տեղը նախատինքով դիմեց մինիստրին, թէ բալկանեան դաշնակցութիւնը ընկել է։ Չէ որ երբ մենք թոյլ կոյս էինք տածում, որ Կայսրի հռագիրը վերջ կը դնի եղբայրասպան պատերազմին, այն ժամանակ Միլիւկովը շովինիստական ճառ էր ասում յօգուտ բօլգարական հեգեմօնիայի և բօլգարական իմպերիալիզմի։ Շատ կարելի է, հէնց այդ ճառը ազդել է բօլգարների տրամադրութեան վրա, և մասամբ նրա վրա է ընկնում այն անբաղդութեան պատասխանատուութիւնը, որին ենթարկվեց բօլգար ժողովուրդը (ծափեր աջից)։ Ցաւհնայն դէպս չէ կարելի մեղադրել Ռուսաստանին, որ սա քիչ բան է արել Բօլգարիայի համար (ձայներ աջից՝ «ճիշդ է»)։ Այժմ բաւականին պարզվել է, որ բօլգարական ժողովուրդը չէ մեղաւոր՝ եղբայրասպան պատերազմի մէջ, և այդ պատճառով ռուս ժողովուրդը, որ շատ բանում հիասթափվել է, պահպանել է իր աւանդական սէրը դէպի բօլգար ժողովուրդը։ Մեր բնական դաշնակից Սերբիան — որովհետև այժմ նրա շահերը միանգամայն միանում են ռուսական շահերի հետ—դժբաղդաբար դեռ ևս չէ հասել կապոյտ ծովին, և ռուս ժողովուրդը Սերբիայի ձգտումը դէպի Դուրացցօ համարում է նրա բնական իրաւունքը. միայն վերջերս մենք ուրախացանք այն տեղեկութեամբ, որ մեր հաւատակից եղբայրները, որ Եւրօպայի կողմից յանձնված էին կողոպտման և վայրենի ալբանացիների աւերածութեան, հրացանները ձեռներին կարողացան պաշտպան կանգնել իրանց սուրբ ուղղափառ հաւատի, հրաշալի յունական լեզուի անձեռնմխելիութեան և նուաճել աւտօնօմիայի իրաւունք ու ներքին ինքնավարութիւն, խուսափելով այն քայքայումից, որին ենթարկվեց Ալբանիան, այդ շինծու պետութիւնը, որ անիշխանականութեան է փոխվել։ Մենք անկեղծօրէն ուրախ ենք, որ ռումինները կըտրեցին օտարազգի տիրապետութեան ճանապարհները և կարողացան հրատարակել իրանց ինքնուրոյն և ազգային արտաքին քաղաքականութիւնը։ Մեր թագաւորին, որ պատրաստվում է այցելել ռումինական վաստակաւոր թագաւորին, նրա դէպի Ռումինիա կատարելիք ճանապարհորդութեանը ուղեկցելու են ողջ ռուս ժողովրդի համակրանքն ու սէրը (ծափեր աջից)։ Մեծ է ռուսական դիպլօմատիայի ծառայութիւնը, որ կարողացաւ ոչնչացնել այն պարիսպը, որ 30 տարվայ ընթացքում Ռուսաստանին բաժանում էր Ռումինիայից։ Այնուհետև յիշելով, որ աւստրիական և ունգարական պատգամաւորութիւնները վերջին օրերս շատ են խօսում ռուսասիրական և ուղղափառական պրօպագանդայի մասին, որ կատարվում է Ունգարական Ռուսում, Բուկովինայում և Գալիցիայում, Բօբրինսկի հաստատում է, որ Ռուսաստանում ոչ ոք ձգտում չունի աւստրիական միապետութեան որևէ մասը մտնելու և նման ձգտումների ու գործողութեան ոչ ոք չի համակրում, սակայն աւստրիացիների կարծիքով, ով որ սիրում է արտասահմանի իր ճնշված եղբայրներին, ովքեր ձգտում են օգնել նրանց կուլտուրական միջոցներով, մտածում են Գալիցիան միացնել ռուսական հաւատին։ Բայց մենք սիրում ենք և պէտք է սիրենք մեր ճնշված եղբայրներին, մենք շարունակ պէտք է յուզվում զգանք տեղական ուղղափառ հաւատի գեղեցկութեան առջև, որ պահպանել է իր քրիստոնէական առաջին դարերի մաքրութիւնը։ Որքան շատ ճնշեն և հետևեն այդ խեղճերին, այնքան մենք պէտք է հիանանք նրանց առջև։ Մինչև մարմարօշեան և լվօվեան պրօցեսները Ռուսաստանում արդէօք շատերը գիտէին, որ համակրում էին արտասահմանեան եղբայրներին. իսկ այժմ այդ համակրութիւնը տարածվել է ամբողջ Ռուսաստանում։ Մենք իրաւունք ունենք, պահպանելով բարի հարեւանական յարաբերութիւնները, սիրել, համակրել և օգնել մեր արտասահմանեան եղբայրներին։ Վերջին ժամանակներս ռուս մամուլը սկսեց պաշտպանել մեր ռուս եղբայրներին, սակայն չի կարելի ի հարկէ ռուսական մամուլ անուանել «Русск. Знамя», «Колоколъ», «Гражданинъ», «Рѣчь» և «День». Վերջին երկուսի բնոյթը յայտնի է, որովհետև նրանք զուտ հրէական թերթեր են, որ ծառայում են նեղ-հրէական շահերին. իսկ հրէական թերթերը ինչ գործ ունեն դէպի մեր եղբայրների դժբաղդութիւնը, տանջանքը և ոչնչացումը, առաւել ևս, որ նրանց գլխաւոր դահիճները ու հալածիչները արտասահմանում հանդիսանում են հէնց նոյն այդ հրէաները։ Սակայն ժամանակ է արհամարհանք յայտնել այն լրագիրներին, որոնք իրանց համարում են զուտ ռուսական և դաւանում են զուտ աւստրիական տեսակէտ։ Իր ճառի վերջում Բօբրինսկին կանգ առնելով ռուսական դիպլօմատիայի պատմական տեսութեան վրա, այն, որ նա, Պետրոս Մեծի օրերից սկսած, աշխատել է մեր արտասահմանեան եղբայրների հաւատի և ազգային ինքնավարութեան ազատութեան համար, յիշեցնում է Կայսրուհի Ելիզաւետա Պետրօվնայի հրովարտակը, որի մէջ Կայսրուհին լսելով այն վիրաւորանքների մասին, որ ստանում էին ուղղափառ քրիստոնեաները Աւստրիայում, գրում է, որ «այդ վիրաւորանքներից մենք ոչ միայն յուզվում ենք, այլ և դժուարանում, և որովհետև մեր հաւատակից այս մարդկանց ուղղելու, սրանց վանքերի ու եկեղեցիների ազատ պահպանութեան համար պահանջված միջամտութիւնը և խնամատարութիւնը չենք կարող թողնել, ուստի հրամայում ենք ձեզ անյապաղ և խիստ արտայայտութիւններով պահանջել անմիջապէս բաւարարութիւն տալ բոլոր խեղճ մարդկանց իրանց կրած վիրաւորանքների համար»։

Բարձրագոյն այս կարգադրութիւնը, ասում է կոմս Բօբրինսկի, իր ոյժը պահում է և ներկայումս և պարտաւորիչ է մեր դիպլօմատիայի համար (ծափեր աջից և կենտրոնի մի մասից)։

Չխենկելին ասում է, որ սօց.-դեմօկրատիան կռւում է ինչպէս ներքին, նոյնպէս և արտաքին ժամանակակից քաղաքականութեան դէմ. ենթադրում է, որ խաղաղութեան միակ պաշտպանը հանդիսանում է միայն պրօլետարիատը։ Ընդհանուր խօսքերով շօշափելով մինիստրի ճառը, հռետորը կանգ է առնում հայոց հարցի վրա և յայտնում է, որ մեծ պետութիւնները Հայաստանում ստեղծում են երկրորդ Մակեդօնիա։ Բազմիցս առարկելով Միլիւկովին, հռետորը յայտնում է, որ Միլիւկով քննադատելով մինիստրութեան, իսկապէս քննադատում էր յինքն իրան, դրա հետ միասին բուրժուազիային, որի ներկայացուցիչն է նա։ Դրա հետ միաժամանակ հռետորը նախատում է կադետների կուսակցութեանը նրա համար, որ նա չունի իր կարծիքը։

Եֆրեմօվ յայտնում է, որ շատ դէպքերում արտաքին անցքերի և դէպքերի դասաւորութիւնը եղել է Ռուսաստանի համար նպաստաւոր, բայց վերջինս չէ կարողացել կատարելապէս օգտվել։ «Մենք չը կարողացանք բաւականին հաստատ լինել, որ մեր տեսակէտը առաջ մղէինք բալկանեան պատերազմի լիկվիդացիայի ժամանակ, չը կարողացանք Սերբիայի համար ելք գտնել Ադրիատիկ ծովում, թոյլ տուինք Ալբանիա ստեղծել և Բօլգարիան չը փրկեցինք ջարդից։ Ի հարկէ, ռուս ժողովրդի համակրութիւնը միշտ կը մնայ սլաւօնների կողմը։ Այդ պատճառով դիպլօմատիայի բոլոր ջանքերը ապագայում պէտք է ուղղված լինեն դէպի այն, որպէսզի վերաստեղծվի բալկանեան դաշնակցութիւնը, որովհետև բալկանեան պետութիւնների լիակատար անկախութիւնը և կուլտուրա-տնտեսական բարգաւաճումը առաջնակարգ կարեւորութեան ազդակ կը հանդիսանան Ռուսաստանի կենսական շահերի համար։ Մի ուրիշ՝ ոչ պակաս կարևոր խնդիր ռուսական դիպլօմատիայի համար ներկայանում է նեղուցներով ազատ նաւարկելու մասին եղած հարցը, որ խիստ կարևոր է Ռուսաստանի տնտեսական շահերի համար»։ Իր խօսքը վերջացնելով, հռետորը մատնանշում է, որ եթէ ռուսական դիպլօմատիան միշտ աջողութիւն չէ ունեցել իր գործողութիւնների մէջ, դրա մեղաւորը մենակ արտաքին գործերի մինիստրը չէ։ Հեշտ է փայլուն արտաքին քաղաքականութիւն վարել այնտեղ, երբ պետութեան ներսում ժողովուրդների և կառավարութեան միջև տիրում է կատարեալ համերաշխութիւն։ Մեր ներքին քաղաքականութեան ներկայ ուղղութեան մէջ այդ բանը չը կայ։ Եւ որպէս զի մեր արտաքին գործերի մինիստրը արտաքին փայլուն քաղաքականութիւն վարի, դրա համար անհրաժեշտ է մտածել հոկտեմբերի 17-ի մանիֆեստի խոստումները իրականացնելու մասին (ծափեր ձախից)։

Մարկօվ 2-րդ շօշափելով Միլիւկովի յայտարարութիւնը, թէ բալկանեան երկրորդ պատերազմը հետևանք էր ռուսական դիպլօմատիայի սխալի, ասում է, որ այդպիսի պատերազմից անկարելի էր խուսափել, որովհետև բալկանեան ժողովուրդների բարեկամութիւնը կարող էր գոյութիւն ունենալ միայն մինչև այն ժամանակ, երբ նրանց միացրեց դէպի Թիւրքիան եղած ընդհանուր արհամարհանքը։ Կանգ առնելով Միլիւկովի ցուցմունքների վրա, թէ ռուսական դիպլօմատիան բազմիցս անգամ, որ Թիւրքիային և եւրոպեան դաշնակցութեան մինչև յունվար սպառնում էր պատերազմով, յունվարից յետոյ առաւել խաղաղասիրական դիրք բռնեց, Մարկօվը համարում է, որ քաղաքականութեան այդօրինակ փոփոխութիւնը հանդիսանում է միանգամայն նպատակայարմար, որովհետև անմիտ բան կը լինէր պատերազմ մղել նրա համար, որ Կ. Պօլիսը անցնէր յոյներին կամ բօլգարներին։ Գալով արտաքին գործերի մինիստրի յայտարարութեան, թէ ռուսական դիպլօմատիան այժմ կողմնակից է այն հիմնական կարգին՝ «Բալկանները բալկանցիների համար», հռետորը յայտնում է, որ դրան պէտք է աւելացնել՝ «իսկ նեղուցները ռուսների համար»։ Անցնելով երրեակ համաձայնութեան դրութեան հարցին, հռետորը ենթադրում է, որ այդպիսի համաձայնութիւնը հիմնվում է բացառապէս ֆրանս-ռուս-անգլիական բարեկամութեան վրա, որը իրանից մի այնպիսի հաստատ միութիւն չէ ներկայացնում, որպիսին հանդիսանում է համաձայնութեան ստորագրված դաշնագիրը, և հիմնվում է առանձնապէս սեփական շահի վրա, և ռուս-անգլիական բարեկամութիւնը կարող է գոյութիւն ունենալ այնքան, որքան նա ձեռնտու կը լինի Անգլիային։ Հռետորը չէ սպասում որևէ իրական բարեկամական ապացոյցի Անգլիայի կողմից դէպի Ռուսաստանը։ Բարեկամութիւնը Անգլիայի հետ քայքայում է Գերմանիայի հետ ունեցած աւանդական բարեկամութիւնը։ Այդ պատճառով միանգամայն կատեգօրիկ կերպով արտայայտվելով ամեն տեսակ միջադէպերի դէմ, որ կարող են տեղի ունենալ Գերմանիայի հետ, հռետորը անհրաժեշտ է համարում վերջինիս մերձենալը, որովհետև միայն այդպիսի մերձեցումը կարող է նըպաստել հիմնաւոր խաղաղութիւն հաստատելուն, երբ Ֆրանսիայի և Անգլիայի հետ ունեցած բարեկամութիւնը մեզ անպայման դէպի պատերազմ կը տանի։ (Հ. Գ.)

(Կը շարունակվի)

P. S.—Պետ. Հեռ. Գործ. Թիֆլիսի բաժանմունքը տեղեկացնում է, որ Պետ. Դումայի հաշիւները ստացվում են չափազանց անկանոն ու շատ ուշ։

*) Տես «Մշակ» № 102.

ՊԱՊԱՋԱՆԵԱՆԻ ՃԱՌԸ
(Առանձին հեռագրով)

Ցիշեցնում է, որ վերջին 30 տարիների ընթացքում գործադրվող քաղաքականութիւնը՝ չը միջամտել Թիւրքական գործերին, մի քանի տարի առաջ փախվեց, որին ոչ պակաս նպաստեց Կովկասի փոխարքան, որ այդ հարցում Կովկաս գալու օրից վերցրեց այնպիսի ուղղութիւն, որ այսօր ամենքից ճանաչվում է միակ կանոնաւոր։

Ռուսաստանի հանդէս գալը Թիւրքահայկական բարենորոգումների խնդրում ներկայանում է անպայման դիւանագիտական յաղթութիւն, եթէ միայն, ի հարկէ, այդ նախագիծը իրագործվի։ Բարենորոգումների նշանակութիւնը կայանում է ոչ միայն նրանում, որ հնարաւորութիւն կը տրվի քրիստոնեայ ժողովուրդներին ապրել ու բաւարարութիւն տալ իրանց մարդկային կեանքի տարրական պահանջներին, այլ և նրանում, որ այդպիսով կը դադարէ այն արտագաղթը, որ վերջ ի վերջոյ կարող էր ոչնչացնել քրիստոնեայ տարրը Թիւրքիայում։ Սակայն տակաւին բարենորոգումը թղթի վրա գոյութիւն ունի։ Եթէ այն չիրագործվի, այդ դէպքում քրիստոնեայ մեծ պետութեան պրէստիժին կը լինի ծանր հարուած, իսկ հայերի առաջ կը ծառանայ նոր հարիւր հազարաւոր զոհերի սպառնալիք, որովհետև փորձը ցոյց է տալիս, որ Թիւրքիայում թղթի երաշխաւորութիւնների այդ տեսակ նախագծեր չափազանց թանգ են նստում ազգաբնակութեան համար։ Այն կարգը, որին ձգտում է Ռուսաստանը Հայաստանի համար, այդ է՝ ազատել քրիստոնեայ հայ տարրին քիւրդ աւազակ ու վաշխառու ցեղապետներից։

Աջակողմեանների այն յայտարարութիւնը, թէ գոյութիւն ունի մեծ Հայաստան ստեղծելու նախագիծ, ինքնին չարամիտ յերիւրանք է։ Այդ գաղափարը երբէք արտայայտութիւն չէ գտել հայկական խմբակների, ընկերութիւնների և ազգաբնակութեան լայն խաւերի անթիւ յայտարարութիւնների մէջ։

Պատասխանելով պատգամաւոր Չխէնկէլին, հռետորն ասում է, որ ոչ միայն ռուսահայերը, այլ և թիւրքահայերը, ի լիակատար զոհացումն Ռուսաստանի, չեն մտածում միացնելու թիւրքահայերին Ռուսաստանին։

Առարկելով Մարկօվին, որ յանձին հայերի տեսնում է Ռուսաստանին թշնամի տարր, հռետորը յիշեցնում է, որ հայ ժողովրդի շարքերից երևան են եկել զօրահրամանատարներ, ինչպէս օրինակ ռուս-թիւրքական պատերազմի ծանր րօպէին, և բարձրաստիճան պաշտօնեաներ Ռուսաստանում։ Անկասկած, թշնամի տարրին այդ տեսակ պաշտօններ չէին վստահանայ։

Իրանց ներքին քաղաքականութեան մէջ հայերը չեն կամենում անջատել իրանց ազգային շահերը միւս ազգութիւնների շահերից։

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

ԹԻՖԼԻՍ

◆ Մեզ հաղորդում են, որ զանազան եկեղեցիների ծխականների մի խումբ, ներկայացուցիչներ առևտրական, մէշչանական, արհեստաւորական դասակարգերի, ինչպէս և ինտելիգենտ շրջանի, յայտարարութեամբ դիմել են թեմի առաջնորդ Մեսրոպ եպիսկոպոսին և, բողոքելով այն իրողութեան դէմ, որ Ներսիսեան դպրոցի հոգաբարձական ընտրութեան համար եկեղեցական - ծխական պատուիրակների ընտրութիւնը հրատարակվել է ապօրինաբար, որովհետև վաղօրօք չէ հրատարակվել լրագիրների մէջ կամ չէ ծանուցվել ծխականներին ամենաքիչը գոնէ 7 օր առաջ, այլ միայն ընտրութեան նախօրեակին՝ մայիսի 10-ին, խնդրում են անվաւեր ճանաչել մայիսի 11-ի նշանակված առաջին ընտրութեան օրը և կարգադրել, որ նշանակվի առաջին ընտրութեան համար նոր օր, հրատարակելով ի գիտութիւն ծխականների գոնէ 7 օր առաջ։ Բողոքողները յայտարարում են, որ եթէ առաջնորդը չը բարեհաճէ յարգել իրանց խնդիրքը, այդ դէպքում ուղարկէ հեռագրով իրանց բողոքը Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսին։ Բողոքողներն են Ա. Մելեան (վաճառականների աւագ), Վ. Առաքելեան (մէշչանների աւագ) և Ց. Բարսեղեան (արհեստաւորների աւագ), նաև ֆինանսական աշխարհի ներկայացուցիչներ և ինտելիգենցիային պատկանող անձինք։ Այս մասին մեր կարծիքը վաղը։

◆ Մայիսի 10-ին, երեկոյեան ժամը 7 և կէսին, պօստ-հեռագրատան շրջանի վարչութեան բակում հրդեհ ծագեց։ Կրակը առաջ էր եկել նիւթերի պահեստում, որը գտնվում է բակում, փայտեայ շէնքի մէջ. Պահեստի բոլոր նիւթերը գրեթէ այրվեցին։ Վնասը հասնում է 40,000 ր.։ Գիշերվայ ժամը 12-ին հազիւ հանգցվեց հրդեհը, որի վրա աշխատում էր հրշէջների խումբը։ Հրդեհի վայրն էին եկել փոխարքայի զինուորական մասի օգնական Ա. Զ. Միշլաևսկի, նահանգապետ Ա. Գ. Չերնեավսկի, ոստիկանապետ Կ. Ա. Զգաևօվսկի և այլք։

◆ Մայիսի 10-ին կայացաւ Ռուսական Աշխարհագրական Ընկ. Կովկասի ճիւղին կից հիմնված ազգագրական յանձնաժողովի նիստը, որը նուիրված էր պաշտօնատար անձանց ընտրութեան։ Ցանձնաժողովի բիւրօն կազմված էր 5 հոգուց՝ նախագահից, սրա երկու օգնականներից, քարտուղարից և, որպէս մշտական անդամ կարգադրիչ յանձնաժողովի կողմից՝ ճիւղի կառավարչից։ Նախագահ ընտրվեց Թիֆլիսի կանանց բարձր դասընթացքների լեզուաբանական ճիւղի դեկան Ա. Վ. Մարկօվ, նախագահի օգնականներ են ընտրված Հայոց Ազգագր. Ընկ. քարտուղար Եր. Լալայեան և վրաց էկզարխատի եկեղեցական թանգարանի կառավարիչ Մ. Գ. Ջանաշվիլի, քարտուղար՝ Ն. Ն. Բալօնին։ Բացի այս չորսից՝ յանձնաժողովի մէջ է մտնում, որպէս մշտական անդամ, և ճիւղի կառավարիչ Գ. Ֆ. Չուրսին։

◆ Մայիսի 11-ի գիշերը Թեֆլիսում [illegible] հեղեղ առաջացաւ, որը [illegible] Մօսկօվեան փողոցներում [illegible]

◆ Թեֆլիսի [illegible]

◆ Այսօր, երեկոյեան ժամը 7½-ին, Կ. Հ. Բ. Ը. դահլիճում [illegible]

◆ Սրբազանը, մայիսի 20-ին, Կ. Հ. Բ. Ընկ. դահլիճում [illegible] կազմված 13 հոգուց [illegible] յեան, Սոփ. Մելիքեան, Ա. Տիգրանեան և Ռ. Մամաջանեան:

◆ Մեզ խնդրում են յայտնել, որ այսօրվանից Ներսիսեան դպրոցի շէնքի մէջ բացված է նոյն դպրոցի աշակերտների նկարների ցուցահանդէսը, որ տեւելու է մի ամբողջ ամիս: Ցուցահանդէսը բաց է հասարակութեան համար ժամը 10—2-ը:

◆ Թեֆլիսի քաղ. ինքնավարութեան թանգարանի համար ձեռք են բերված այն բոլոր լուսանկարները, որոնք հանվել են պօլիտեխնիկումի հիմնարկութեան օրը: Հաւաքված են նոյնպէս լրագիրների այն յօդուածներն ու գրութիւնները, որոնք վերաբերում են պօլիտեխնիկումին և նրա հիմնարկէքի նկարագրութեան:

◆ Իշխանուհի Ս. Վ. Արղութեան-Երկայնաբազուկ խնդրում է մեզ տպել հետեւեալը. «Սեպտեմբերի 1-ից 1914 թ., ի յիշատակ իմ անմոռանալի մօր, իմ դպրոցին կից բացում եմ զուգընթաց այբուբենական դասարան 20 երեխայի համար, որոնցից 10 աղջիկ, իսկ 10 տղայ: Այդ «մայրիկեան» անուանված դասարանում կընդունվեն բացառապէս, առանց ազգի խտրութեան, չունեւոր ուսուցիչ-ուսուցչուհիների երեխաներ՝ ձրիաբար: Ցանկացողներին խնդրվում է գրվել մինչեւ յունիսի 10-ը: Երեխաների տարիքը 8-ից բարձր չը պէտք է լինի»:

◆ Շաբաթ օրը, երեկոյեան ժամը 8-ին, Կովկ. Հայոց Բար. Ընկ. դահլիճում Բ. Իշխանեանը կը դասախօսէ «Ազգային հարցը որպէս սօցիալական պրօբլեմ» վերնագրով թեմայի մասին. գները ժողովրդական են. տոմսակները կարելի է ստանալ «Գիր» գրախանութում:

◆ Վրաց վաստակաւոր դերասան Կ. Մեսխին լուրջ հիւանդացել է թոքերի բորբոքումով:

◆ Ոստիկանապետը առաջարկել է ոստիկանական պաշտօնեաներին խիստ հսկել կենսական մթերքներ վաճառող խանութների, նոյնպէս և ձեռքի վրա ծախվող մթերքների վրա, որ դրանք անպատճառ ծածկված լինեն ծածկոցներով: Պարտազանցները ենթարկվելու են պատասխանատուութեան:

◆ Մայիսի 15-ին քաղ. դումայի շէնքում տեղի կունենայ դումայի առանձին մի յանձնաժողովի նիստը իրաւասու Ռ. Ցովհաննիսեանի նախագահութեամբ, վարչութեան աշխատանքները բաժանելու հարցի մասին խորհրդակցելու համար:

◆ Ժուռնալիստների ընկ. վարչութեան նախագահ Բուկշտէյնին թոյլատրված է գրօսանք կազմակերպել մայիսի 17-ին և 18-ին, յիշեալ ընկ. միջոցները աւելացնելու համար:

◆ Մեզ խնդրում են տպել հետեւեալը. «Ի նկատի ունենալով, որ «Летучая Мышь» թատրոնի անուան տակ գործում են մի քանի խմբեր և շահագործում հասարակութեան միամտութիւնը, «Летучая Мышь» թատրոնի ղեկավար Բալեան յայտնում է, որ իր դիրեկցիան գործելու է միայն հետեւեալ քաղաքներում՝ Կիէվ, Խարկով, Օդեսսա, Ռոստով Դ./Վ., Նովոչերկասկ, Տագանրօգ և Վորոնէժ և ուրիշ ոչ մի տեղ: Իսկ ձմեռը թատրոնը գործում է միայն Մօսկվայում և ոչ մի կապ չունի Պետերբուրգի «Летучая Мышь» անուան տակ գործող թատրոնի հետ»:

—

ԿՈՎԿԱՍ

◆ Գորու գաւառի Կվիրխի գիւղում հրդեհը ոչնչացրեց երեք փայտէ տուն, որոնք պատկանում էին Պ. Գելաշվիլիին: Վնասը հասնում է 4390 րուբլու:

◆ Գանձակից գրում են, որ ատրճանակով ինքնասպանութիւն գործեց թուրքաց տեղական հոգեւոր սեմինարիայի ուսուցիչ Ալի Դուսանշուկով: Անձնասպանութեան պատճառը ընտանեկան խառնակութիւններն են:

◆ Ղարաչինարի գիւղում (Գանձակի գ.) հրացանով սպանվեց տեղական տանուտէր Շ. Աղաջանեան: Ինչպէս տեղեկացնում են, սպանութիւնը կատարվել է անձնական հողի վրա:

—

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆ

◆ Ոստիկանական դեպարտամենտից յայտարարում են, ինչպէս հաղորդում են մայրաքաղաքի թերթերը, որ պրօֆ. Մերէժկովսկին ոստիկանական ծառայութեան մէջ երբէք եղած չէ, ոչ մի տեղեկութիւն դեպարտամենտին տուած չէ և ոչ մի կապ պահնորդական բաժանմունքի հետ ունեցած չէ:

◆ Մայրաքաղաքի թերթերըստոյգ աղբիւրից տեղեկացել են, որ ներքին գործերի մինիստր Մակլակովը նշանակվում է Պալատի մինիստր բարոն Ֆրեդէրիկսի տեղ:

◆ Վիլնա եկած կալուածատէր Օրդոյից երկաթուղային կայարանում անյայտ մարդիկ յափշտակել են ձեռքի պայուսակը, որի մէջ կային 160,000 րուբլու դրամական թղթեր ու արժեթղթեր: Մինչեւ օրս գողերի հետքը գտնված չէ:

◆ «День»-ը հաղորդում է, որ Լիվադիայում տեղի չունեցաւ, ինչպէս սկզբում նախագծված էր, բոլոր մինիստրների խորհրդակցութիւնը ներքին քաղաքականութեան առիթով: Իւրաքանչիւր մինիստր զեկուցում տուեց իր մինիստրութեան գործերի մասին:

◆ Գորեմիկինը և Մակլակովը համաձայնել են վերակազմել «տեղեկատու բիւրօն»:

◆ Ցայտնի է, որ Պուրիշկեւիչը իր զեկուցագրում աւելի քան 12 նահանգապետի տուել է անբաւարար ատեստացիա: Այդ նահանգապետների թւումն է նաև Թիֆլիսի նահանգապետ Ջերնեավսկին, որ, ըստ Պուրիշկեւիչի, հանդիսանում է լաւ վարչագէտ, միանգամայն հլու «փոխարքայի կապրիզներին», մինչդեռ նահանգապետը, Պուրիշկեւիչի կարծիքով, ներկայանում է «Գերագոյն իշխանութեան անմիջական ներկայացուցիչը»: «Р. Сл.»-ն աւելացնում է. «Ասենք, Թիֆլիսի հայրենասիրական ընկ. կարծիքով, Ջերնեավսկիի պակասութիւնը ունեն և բոլոր կովկասեան նահանգապետները»:

ՈՍՏԻԿԱՆԱԿԱՆ ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

—

◆ Մայիսի 11-ին, Ստեփան Դանիլով անձնասպանութիւն գործելու նպատակով խմեց քացախի էսենցիա և անգիտակից դրութեան մէջ տարվեց հիւանդանոց: Նրա կեանքը վտանգի մէջ է:

◆ Մայիսի 3-ին, վաճառական Անանիա Աղասեան յայտնեց ոստիկանութեան, որ իր խանութից իր գործակատար Արշակ Օհանեանը գողացել է 3000 րուբլու գանազան տեսակի ապրանք: Վերջինս ձերբակալվեց և խոստովանեց իր յանցանքը:

ԳԻՏՈՒԹ., ԳՐԱԿԱՆ., ԳԵՂԱՐ.

ԹԱՏՐՈՆ ԵՒ ԵՐԱԺՇՏՈՒԹԻՒՆ

—

Ամիրաղօյի օպերէտան

Երկուշաբթի, մայիսի 12-ին, Արքունական թատրոնում խաղացված «Մաքսիմիստներ» կոմիքական օպերէտան իր յոռի բովանդակութեամբ, կաֆէ - շանտանային տրիւկներով և թոյլ երաժշտականութեամբ թողեց աննպաստ տպաւորութիւն:

Թատրոնում սովորականից աւելի հասարակութիւն կար, և դա էլ, երեւի, շնորհիւ այն բանի, որ յայտարարված էր այդ օրվայ ներկայացումը «չափահասների համար»...

Ցամենայն դէպս, Ամիրաղօյի օպերէտային ներկայ խմբի պէս շատ թէ քիչ մի գեղեցիկ անսամբլին ցանկալի էր տեսնել աւելի լուրջ գեղարուեստական և բովանդակալից օպերէտաներում. X.

—

Վաղվանից օպերէտային ներկայացումները կը շարունակվեն նորից Արտիստական թատրոնում՝ մասնակցութեամբ օպերէտային յայտնի պրի-մադօննա Ն. Ի. Տամարայի, որը հրաւիրված է Պետերբուրգից մի քանի գաստրօլների համար:

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

Ախալցխա, 1 մայիսի

Ախալցխայի Եղիսաբէթեան օր. դպրոցի մանկավարժ. խորհուրդը ապրիլի 16-ին կայացած իր նիստում որոշեց բողոքել մամուլի միջոցով Երեանի թեմ. դպրոցի հոգաբարձութեան անարդար և տգեղ վարմունքի դէմ, որը նա ցոյց է տուել դէպի իր հեռացրած ուսուցիչ պ. Քուշմանեանը, մերժելով յայտնել նրան հեռացման պատճառները, չը նայելով վերջինիս կողմից մի քանի անգամ եղած պահանջներին:

Միենոյն ժամանակ ժողովը զարմանք է յայտնում, թէ ինչպէս մեր մտաւոր կենտրոնի ուսուցչութիւնը, դպրոցներին մօտ կանգնած անձինք և լրագրութիւնը, որոնք Թեֆլիսում նման դէպքերի ժամանակ յուզվում և լրագիրների սիւնակներն են լցնում, ներկայ դէպքում մտան լուռ և անտարբեր դերի մէջ...

Նախագահ՝ Ցակոբ Տօնականեան

ՀԵՐՔՈՒՄՆ

—

«Մշակի» այս տարվայ № 60-ի մէջ տպվեց մի նամակ՝ «Միականների իրաւունքների բռնաբարում» վերտառութեամբ և «Hamo» ստորագրութեամբ: Սիմֆէրօպօլի ծխատէր Երուանդ քահանայ Նալբանդեանը ուղարկել է մեզ մի մանրամասն հերքումն և բացատրութիւն այդ գրութեան դէմ, կցելով և իբրև ապացոյց 1) Նոր-Նախիջեւանի և Բեսսարաբիայի վիճակային կօնսիստորիայի 1914 թ. մարտի 19-ի գրութիւնը, ուղղված իրան Երուանդ քահանային, որից երեւում է, որ կօնսիստորիան քննութեամբ հաստատել է դպիր Սիմէօն Գրիկեանի անկարգապահութեան և անպարտաճանաչութեան դէպքերը, բայց ի նկատի ունենալով նրա բազմամեայ ծառայութիւնը՝ առաջարկել է Երուանդ քահանային բաւ համարել նրա՝ Ս. Գրիկեանի եռամսեայ պաշտօնազրկութիւնը և ներել նրան. 2) մի արձանագրութիւն հետեւեալ բովանդակութեամբ. «1914 թ. ապրիլի 3-ին, ներքոյ ստորագրեալ անձանց ներկայութեամբ, ի նկատի ունենալով թեմական իշխանութեան հրամանագիրը՝ 19 մարտի № 564՝ Սիմֆէրօպօլի աւագ քահանայ հայր Երուանդ Նալբանդեանի անունով և № 565՝ դպիր Սիմէօն Գրիկեանի անունով, վերջինս խոստովանեց իր վիրաւորական վերաբերմունքը դէպի հայր Երուանդ Նալբանդեանը և ներողութիւն խնդրեց, խոստանալով այսուհետեւ լինել կօրրեկտ, որից յետոյ հայր Երուանդը թոյլատրեց նրան կատարել իր պաշտօնը: Երուանդ քահանայ Նալբանդեան, Սիմէօն Գրիկեան. վկայ էինք՝ Գ. Քուշնարեան, Կ. Տարասեան, Պ. Սեֆերեան, Ե. Ալեանակի, Խ. Կամեալեան, Գ. Սպենդիարեան, դօկտոր Արղութեան-Երկայնաբազուկ, դօկտոր Ա. Միքայէլեան»:

Այս դօկումենտները տպելով սպառված ենք համարում հարցը:

ՆՈՒԻՐԱՏՈՒՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

—

Թեֆլիս, 13 մայիսի

Կ. Հ. Բ. Ընկ. խորհուրդը ստացել է ի յիշատակ հանգուցեալ իշխանուհի Վարվառա Արղութեան-Երկայնաբազուկի դագաղի վրա պսակ դնելու փոխարէն յօգուտ «Սանահնի իշխանուհի Արղութեանների դպրոցի» նուիրատուութիւններ հետեւեալ անձերից. պ. Համայեակ Վահանեանից 20 ր., Արտաշէս Մինասեանից 20 ր., Մէնտօր և Ալէքսանդր Բունիաթեանների 50 ր., իշխ. Լ. Ջանդիերի ընտանիքից 10 ր., իշխ. Ս. Վ. Արղութեան-Երկայնաբազուկի պանսիօնի ուսուցիչներից, վարժուհիներից և աշակերտ-աշակերտուհիներից 40 ր., ընդամենը 140 րուբլի: Խորհուրդ

ԿԱՆԱՆՑ ՀԱՐՑԸ

ԿԻՆԸ ԵՒ ԿԱՆԱՆՑ ՀԱՐՑԸ

I

Կանանց հարցի շուրջը կուտակվել են այնչափ թիւրիմացութիւններ, այնչափ վիճելի կողմեր, որ կարեւոր պահանջ է զգացվում պարզաբանելու այդ հարցի հիմնական սկզբունքները: Ահա ինչու մենք կը ցանկայինք ներկայացնել ընթերցողի ուշադրութեանը այն բոլոր պատճառաբանութիւնները, այն բոլոր գործօնները, որոնք կապացուցեն, որ կանանց հարցն ունի իր տրամաբանական պատճառները, իր raison d'être-ը, և որ նա մեր ժամանակի կարեւոր և հերթական հարցերից մէկն է:

Կանանց հարցը նոյնքան հին է, որքան հին է կնոջ պատմական անցեալը: Ամբողջ պատմութեան ընթացքում, հասարակական բարքերի, հայեացքների համեմատ՝ փոխվել է և կնոջ դրութիւնը: Այսպէս, հին, նախնական հասմում՝ հին հռոմէական իրաւունքը հաշւում էր կնոջը մի իր, մի առարկայ, որին տիրապետում է տղամարդը սեփականութեան իրաւունքով, և նա որոշում էր կնոջ դրութիւնը իրական իրաւունքի սկզբունքներով. մինչ հռոմէական թագաւորութեան վերջին շրջանում՝ բարձրանում է նոյնիսկ կնոջ իրաւահաւասարութեան հարցը: Այդ շրջանում կինը յայտնի ինքնուրոյնութիւն էր վայելում և մեծ ազդեցութիւն ունէր թէ ներքին, ընտանեկան կեանքում և թէ պետական, քաղաքական հարցերում:

Այսպէս փոխվում է կնոջ դրութիւնը ժամանակի, տիրող կարգերի համեմատ:

Այնուհետեւ քրիստոնէութիւնը ստեղծեց նոր աշխարհահայեցողութիւն, բարձրացրեց կնոջ անձնաւորութիւնը, բայց քրիստոնէութեան բարերար ազդեցութիւնը յետագայում փոխվեց ասկետական ուսմունքների համաձայն, և եկեղեցին սկսեց վերաբերվել կնոջը ինչպէս մի սատը, անարգ էակի: Այսպէս, մինչեւ անգամ միջնադարեան մի եկեղեցական ժողովում հարց է բարձրանում այն մասին, թէ մա՞րդ է արդեօք կինը թէ չէ. և միայն երկար վիճաբանութիւնից յետոյ ժողովը որոշում է կնոջը եւս մարդ համարել:

Դրանից յետոյ գալիս է ասպետական դարը, երբ կինը պաշտամունքի առարկայ է դառնում. բայց, ինչպէս յայտնի է, 14-րդ դարի վերջին՝ ասպետականութիւնը գոյութիւն չի ունենում այլ եւս: 17-րդ դարում, այդ դարի յատուկ ռօմանտիկ ուղղութեան հետ, նորից է վերածնվում կնոջ պաշտամունքը, մինչեւ որ վերջապէս ֆրանսիական մեծ յեղափոխութեան օրով առաջին անգամ Եւրոպայում բարձրանում է կանանց հարցը այժմեան հասկացողութեամբ:

Պէտք է նկատել, որ բոլոր ազատագրական շարժումների, դեմօկրատիական գաղափարների բռնկումների ժամանակ առաջ է եկել և կանանց հարցը: Այդպէս է եղել և Ամերիկայի անկախութեան համար մղվող կռուի ժամանակ, և ֆրանսիական յեղափոխութեան ժամանակ, և ուսեաց ազատագրական օրերում:

Այդ երեւոյթի հոգեբանութիւնը հասկանալի է: Ամէն մի ազատագրական շարժում՝ ճնշված, իրաւազուրկ տարրերի բողոքի արտայայտութիւն է կամ այդ տարրերի իրաւունքները պաշտպանող մի պայքար. կինը, որ ամենաճնշված, իրաւազուրկ տարրն է կազմում, նոյնպէս բողոքում է, նոյնպէս համամարդկային իրաւունքներն է պաշտպանում, առաջ է բերում իր դատը՝ կանանց հարցը:

Ամերիկայի ազատագրական կռուի ժամանակ այնտեղի կանայք քաղաքական իրաւունքներ պահանջեցին և ստացան այդ իրաւունքները Նիւ-Ջերսի շտատում, բայց յետոյ 1807 թուի օրէնքով, նորից զրկվեցին այդ իրաւունքներից: Ֆրանսիական յեղափոխութեան ժամանակ կանայք քաղաքական և քաղաքացիական իրաւունքներ էին պահանջում, հիմնում էին քաղաքական կլուբներ, և «մարդու ու քաղաքացու իրաւունքների դեկլարասիօնի» օրինակով կազմել էին «կանանց իրաւունքների դեկլարասիօնը», որովհետեւ երբ որ կօնվէնտը յայտարարեց մարդու իրաւունքները՝ droits de l'homme, կինը հասկացաւ, որ homme-ը միայն տղամարդն է, բայց ինչպէս յայտնի է, կանանց այդ ջանքերը աջողութիւն չունեցան:

Նոյն երեւոյթը տեղի ունեցաւ նաև Ռուսաստանի ազատագրական շրջանում:

Ռուս կինը ամենից առաջ բուռն կերպով արձագանք տուեց Ռուսաստանը յուզող ընդհանուր հարցերին. և յանուն հայրենիքի ազատագրութեան, յանուն նրա լաւագոյն օրերի, ռուս գաղափարական կինը գործում էր տղամարդուն համահաւասար կերպով. մասնաւորապէս նա ձայն բարձրացրեց և յանուն կանանց իրաւունքների. իսկ դեմօկրատիկ տենդէնցների զարգացումը երկրում առաջ բերեց և կանանց հարցը:

Ինչպէս յայտնի է, ընդհանուր ընտրողական իրաւունքի պահանջը, առանց սեռի խտրութեան, մտնում է կադէտների և բոլոր ձախակողմեան կուսակցութիւնների ծրագիրների մէջ: Մի շարք զեմստվային գաւառական և նահանգական ժողովներում, ինչպէս նաև քաղաքային ինքնավարութիւններում արտայայտվեցին սեռերի իրաւահաւասարութեան կողմնակից. մասնաւորապէս կանանց իրաւունքների պաշտպան եղան «կանանց իրաւահաւասարութեան միութիւնը» և մի շարք ուրիշ կանանց կազմակերպութիւններ:

Թէև պէտք է ասել, որ ընդհանուր ազատագրական շարժումը կանանց աւելի մեծ թիւ էր գրաւել, քան զուտ կանանց շարժումը՝ կանանց հարցը:

Մենք դեռ կը վերադառնանք կանանց իրաւունքների և սօցիալական դրութեանը Ռուսաստանում, երբ կը տանք այդ հարցի տեսութիւնը բոլոր քաղաքակիրթ երկիրներում:

Սօֆիա Դանիէլ-Բէկ

ՀԱՅ ԿԵԱՆՔԸ ԱՐՏԱՍԱՀՄԱՆ.

ՀԱՅԿԱՎԱՆՔԻ ԳԵՐԵԶՄԱՆԱՏԱՆ ԽՆԴԻՐԸ ՎԱՆՈՒՄ

I

Վան, 7 ապրիլ

Վան քաղաքի ճիշդ պարիսպներուն առջև դէպի արեւելք կը գտնուի մօտաւորապէս մէկ քառակուսի վերստ տարածութեամբ ընդարձակ տեղ մը, որ շատ հին ժամանակներէ ի վեր հայոց գերեզմանոց (Հայկավանք) եղած է. վերջին մի քանի տասնեակ տարիներու ընթացքին է որ այնտեղ այլ եւս նոյնիսկ չէ թաղուած, վասնզի գտնուելով բոլորովին ոչ հայաբնակ շրջանակի մը մէջ՝ հոն ամէն ինչ—և եկեղեցական արարողութիւնները, և հայուն դիակն ու գերեզմանը—կրօնամոլ և կատաղի ամբոխի ծաղրանքի ու անարգանքի առարկայ կը դառնար:

Դեռ 60-ական թուականներու վերջերը, Շքոտրալի Հասան-փաշայի օրով, հնարաւորութիւն ստեղծուած է այդ գերեզմանոցին շուրջը պատեր քաշելու, սակայն այդ շրջանին հայ աղայական հակամարտ քմայքին զոհ եղած է այդ. այնուհետեւ քաղաքի հարաւ-արեւելեան կողմը «Ենի-Կափու» բսուած դուռը բացուելէ յետոյ քաղաքէն Այգեստան տանող ճամբան անցած է գերեզմանոցին դրեթէ մէջտեղէն, որով և ենթարկուած է քաղաքապետարանի իրաւասութեան. ճամբուն դէպ հարաւ տարածուող մասը, որու սրանկիւնը ցարդ կը մնայ կիսաւեր մատուռ մը, գրաւուելով հոն շինուած է Սուվարը-Կըշլասը պետական շէնքը:

Հայկավանքի գերեզմանոցին կից գտնուող կանգուն եկեղեցիէն զատ, կան նաև իր շրջակայքը մի քանի աւերակ մատուռներու խոնարհած հետքերը: Հարաւային կողմի բլրակի վրայ կերեւին տակաւին եկեղեցիի մը աւերակները: Հարաւ-արեւմտեան կողմի վրայ կը գտնուի ս. Ցովհաննէս անուն աւերակ եկեղեցի մը: Այս եկեղեցիներն են, որ կը շրջապատեն Հայկավանքի գերեզմանոցը և ասոր նման ուրիշ շատ մը ապացոյցներու հետ կուգան հաստատելու բուն հայոց գերեզմանոց ըլլալը:

Ճամբուն դէպ հիւսիս տարածուող բաժնին վրայ է այժմ խնդիրը. թէպէտ զանազան շրջաններու մէջ քանիցս արծարծուած, սակայն ապարդիւն անցած լինելով, վերջերս Վանի առաջնորդարանը վերստին այդ գերեզմանոցի գէթ մնացեալ մասը հայոց օրինական սեփականութիւն դարձնելու փորձը ըրաւ. կուսակալ Թահսին-բէյ խոստացաւ շուտով ի նպաստ հայոց վճռելու խնդիրը:

Ինչպէս կերեւի, Թահսին-բէյ տեսակ մը սակարկութեան եկած է Վանի ազգ. մարմիններու կամ, որ միենոյն է ըսել, դաշնակցականներու հետ և առաջարկած է այդ գերեզմանոցէն մաս մը եւս տալ քաղաքապետութեան, հոն շինելու համար քաղաքապետարանը. և այս բանը գլուխ բերելու համար միւս կողմէն ընթացք կուզէ տալ տեղւոյս կադըի և մի քանի թիւրք էշրաֆներու կողմէ պատրաստուած հանրագրութեան մը, որով կը յայտնեն, թէ այդ տարածութիւնը եղած է «Չինվիզներու» սեփականութիւն և թէ հոն գտնուած մի քանի խաչքարերը ի վերջոյ հայոց կողմէ դրուած են, հետեւաբար կը պահանջուի որ ամբողջապէս քաղաքապետութեան յանձնուի:

Քաղաքական ժողովը, որ նախապէս մեծ աղմուկ կը յարուցանէր, այժմ բոլորովին լուռ կը մնայ: Ցուսիկ

II

Վան, 21 ապրիլ

Նախորդ նամակներիցս մէկում տեղեկութիւններ եմ հաղորդել Հայկավանքի հին գերեզմանատան խնդրի մասին, որի վրա վերջին օրերս կառավարութիւնը որոշել էր շինել տալ քաղաքապետութեան շէնքը: Հաղորդել էի, որ կառավարութեան այս մտադրութիւնը մեծ յուզում է առաջ բերել քաղաքումս ու կարող են առաջ գալ անհաճոյ պատահարներ.

Գերեզմանոցի այս խնդիրն անցեալ շաբաթում մի շատ յուզալի կերպարանք ստացաւ, առաջ բերելով ցաւալի պառակտումներ ու կօնֆլիկտներ հայ ժողովրդի շրջաններում:

Ազգ. քաղ. ժողովը, որ կազմված է մեծ ծագոյն մասամբ դաշնակցականներից, այս կուսակցութեան պետերի միջոցով կոմպրօմիսի է մտնում վալին Թահսին-բէյի հետ ու համաձայնվում է այդ գետնից մի տեղ տալ կառավարութեանը քաղաքապետարանի շէնքի համար, իսկ մնացեալ մասը իբր թէ սեփականացնել ազգին թափուի (կալուածագրական) արձանագրութեամբ: Կրօն. ժողովի անդամներն էլ, որոնց վճռին կարօտ էր գործի որոշումը իր կրօնականութեամբ, համաձայնվում են գերեզմանատան գետնից մի 50—60 կանգուն տեղ թողնել, այն պատճառաբանութեամբ, թէ մի այսպիսի զիջումով 30 տարիներից աւելի տեւող վէճը լուծվում է, իսկ քաղաքապետարանի շէնքը այնտեղ շինվելով՝ մնացեալ գետինը աւելի կարժէքաւորվի, ուր ազգն էլ կարող է շինել առաջնորդարան, դպրոցի շէնք քաղաքամիջի տղաների ու աղջիկների համար. նոյնպէս էլ հասութաբեր կրպակներ և այլ կալուածներ:

Այս որոշումը տրվում է ապրիլի 11-ի երեկոյեան, որից ժողովուրդը անտեղեակ է լինում. իսկ միւս առաւօտ երեւում է, որ քաղաքապետարանի շէնքի համար թիւրք ու քիւրդ բանւորներ գերեզմանոցի գետինը փորել են սկսում ոչ թէ ըստ խառն ժողովի որոշման 50—60 կանգունի վրա, այլ 100 մետրի վրա, ու այս կարգադրութեան հսկում են Դաշնակցութեան պետերն ու քաղ. ժողովի երկու անդամները: Ահա մեծ իրարանցում հայ ժողովրդի մէջ. հարիւրաւոր անձեր առաջնորդարան են խուժում բացատրութիւն պահանջելու համար. առաջնորդական փոխանորդը բացակայ է. քաղաքական ժողովի անդամներն են կանչվում, բայց սրանք էլ մերժում են գալ և բացատրութիւն տալ. միայն Դաշնակցութեան պետերից Արամը գալիս ու ասում է, որ, այո, իրանց կուսակցութիւնն ու առաջնորդարանը որոշել են զիջել գերեզմանատան մի մասը, միւս մասը փրկելու և արժեցնելու համար. ու իբրև օրինակ յիշում է Թիֆլիսի պօլիտեխնիկումի շինութեան առիթով հայ-վրացական վէճը: Դաշնակցական շէֆին հարց են տալիս, թէ արդեօք ունե՞ն իրանց ձեռքում վեհ. Կաթողիկոսի կամ Կ. Պօլսի հայոց պատրիարքի թոյլատրող հրամանը. իսկ նա բաւականանում է ասելով թէ «նրանց արդէն գրել ենք և կը յուսանք շուտով կը հասնի հարկաւոր հրամանը, դէհ դուք ինչ ուզում էք այն արէք». և մեկնում է:

Իսկ ժողովուրդը ձեռնարկում է անմիջապէս բողոք-հանրագրի, որ շուտով ծածկվում է հազարաւոր ստորագրութիւններով, և նոյն երեկոյեան իսկ հեռագրեր են ուղղվում Էջմիածին՝ Վեհափառ Հայրապետին ու Կ. Պօլսի հայոց պատրիարքին: Նոյն օրը հազարաւորներ դիմում են գերեզմանոցը, տեսնելու թէ ինչպէս մեռեալների ոսկորներն իրանց հանգստարանից հանվել ու դուրս են ձգվել. իսկ քաղ. ժողովի անդամները նախատինքի են ենթարկվում, որպէս դաւաճաններ, ազգի իրաւունքը ծախողներ և այլն, որովհետեւ ասում են, որ այդ զիջումը ունեցել է իր ստարը, այն է՝ այդ գնով աջողեցնել դաշնակ. մեբուսների ընտրութիւնը ընդդէմ ազգ. պատրիարքարանի առաջարկած մեբուսներին:

Անշուշտ սրանք սուտ-կօսէներ են. բայց այս ճշմարիտ է, որ վարչութիւնը իր իրաւասութեան սահմանից անցել էր, արժէք չը տալով ինչպէս ժողովրդեան կրօնական զգացումներին, նոյնպէս էլ իրանից բարձր մարմինների հրամանների անհրաժեշտութեան:

Անշուշտ զգալով այս սխալը՝ քաղաքական ժողովի անդամները վերջին պահին, նոյն օրը երեկոյեան դիմում են վալիին նրա տանը, յայտնում են ժողովրդի մէջ առաջ եկած բողոքն ու դժգոհութիւնը և յետ են վերցնում իրանց կապած համաձայնութիւնը: Վալին ցաւ յայտնելով պատասխանում է, որ ինքը փափագում էր վերջ տալ տարիներ տեւող մի անլոյծ վէճի, բայց եթէ ժողովուրդը չէ ուզում ու խորշում է, ապա ինքը վալին հարցը թողնում չէ

վճռված, իսկ քաղաքապետարանի շէնքը փոխադրվում այլ գետնի վրա։

Ցաջորդ երկուշաբթի օրը (ապրիլ 14) կիներ ու աղջիկներ գալիս ու փորված հիմքերը իրանց ձեռքով լցնում են։ Այս կերպով հարցը մնում է նորից վէճի սահմանում, թէև վերջին օրերը գտնվել է 265 տարի առաջ գրված մի հէջէթ (կալուածագիր), հին անապատի անկիւններից, որից յայտնվում է, որ այդ գետինը նուիրել է մի ամի Խաչատուր Ճոռոթեցի՝ հայերի գերեզմանատեղի լինելու համար. գտնվել են նոյնպէս արձանագրութիւններ կառավարութեան կալուածագրական մատեաններում, որը մինչև ցարդ գաղտնի էին պահվ. այդպիսի փաստաթղթերից յետոյ ի հարկէ աւելորդ է կոմպրոմիսի մասին, այլ պէտք է աշխատել օրինական միջոցներով ապահովել ազգի սեփականութեան իրաւունքը, թէև չի յուսացվում, որ ներկայ վարչութիւնը, որ իր պրեստիժը կորցրած է համարում, դիմէ այդ միջոցին։ Նա չէ զիջում խոստովանել իր սխալը։

Մարակ

ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ԽԱԲՐԻԿՆԵՐ ԲԱՐՁՐ ՀԱՅՔԻՑ

Թիւրքերն ալ կը բողոքեն բիւրք կառավարութեան դէմ

Երզրում, 27 ապրիլ

— Եմ քաջերի, ե՞րբ պիտի ռուսը բերեն, որ մեր հողին ազատէ այս անիրաւ կառա- [illegible]

[illegible]

... զէն, օգնող ձեռք չունին. խղճմտութիւնը ձեզի ա՞յս է սովրեցուցեր. սա՞ է մարգարէին խրատը. եթէ մարգարէն ալ ձեզի համամիտ է, ուրեմն ան ալ անիրաւ է եղեր, ան ալ սուտ է...

Բարեխիղճ ժանդարմա կօմանդանը, որ ինքն ալ համոզուած է, թէ անարդար կարգադրութիւն մըն է անպաշտպաններու զինակոչումը, խօսք չի գտներ կառավարութիւնը արդարացնելու և կըսէ.

— Զաւակս, հրաման է, հրաման։

Ահ այդ՝ նորակոչը կը պատասխանէ.

— Ես պատրաստ եմ, տարէք այժմ ինձ ծառայութեան և խելքը տեսէք ինձ նման զինուորին...

Եւ իրապէս՝ ինչ խելք նման զինուորէն հայրենիքին, ինչ հաւատարմութիւն և անձնազոհութիւն կը պահանջէք անկէ...

Այդ զինուորին խօսքերը եզակի համոզմանք չեն ներկայացներ. անոնք մարմնացումն են ներկայ մուսլիմ նորակոչներու և ընդհանրապէս ամբողջ ազգաբնակութեան հոգեբանութեան. և այդ է պատճառը, որ մենք առանձին կարևորութիւն կուտանք նման արտայայտութեանց։ Կառավարութիւնը քամեր է ոչ միայն հայուն, այլ թիւրքին և ամենուն արիւնը. երկրին մէջ երիտասարդ չէ մնացեր, բոլորը ժողվեր, տարեր և ոչխարի պէս կոտորեր է. տան միակ պաշտպանն ալ այժմ կը տանի. և ընչպէսին օջախի կրակը վառող, մաճը բռնող հոնձը ընող չկայ. այդ օջախին մուխը դադրեր է, կրակը մարեր է... Աւելցուցէք այդ ա- [illegible]

[illegible] ...տի նայի... Այսօր գիւ կառավարութիւնը ... բերեր, իսկ անդին այդ 6 հոգին հաց կու- [illegible]

ԱՐՏԱՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

ՇՎԵԴԻԱ

Երկու քաղաքացում [illegible] ... ղուց արդէն Ստօկհոլմում սովորութիւն է [illegible]

դարձել զիմաւորել գարունը, հրապարակօրէն տօնել մայիսի 1-ը։

Վաղ առաւօտից մայիսի 1-ին տօնական զգեստներով ժողովուրդը խումբ-խումբ դիմում է որոշ տեղեր, ուր պատրաստված են տրիբուններ ճառախօսների համար։ Ժողովրդի մի մասը դիմում է դէպի կենդանաբանական այգին, միւսը՝ ժողովրդական տան հրապարակը։ Եւ այդ երկու զանազան կէտերի դիմող կենդանի հոսանքը՝ երկու տարբեր քաղաքական դաւանանքների ներկայացուցիչներ են, որոնց բաժանում է նաև խորը դասակարգային վէճը։ Դէպի կենդանաբանական այգին են դիմում աջակողմեան ընտրողների դաշնակցութեան, զինուորական կողմնակից նացիօնալիստները, իսկ դէպի ժողովրդական տան հրապարակը՝ միջազգային հաշտութեան, միջազգային իրաւունքի կողմնակիցները։

Առաջին համախմբումը գտնվում է բարձր բլրակի վրա, երկրորդը՝ ժողովրդական տան հրապարակը՝ տափարակում։ Առաջինները բարձր դասակարգի, բուրժուական դասի ներկայացուցիչներն են, երկրորդները երիտասարդ դեմոկրատիայի, աշխատաւոր դասի։

Առաջին տրիբուններից խօսում են ազգայնական, զինուորական քաղաքականութեան սիւները՝ գեներալ Ֆօն-Բալկ, Ֆօն-Մեյստրեդ և ուրիշները։ Վերջինը ծրագրային ճառ է արտասանում. «Ինչո՞ւ,—ասում է նա,—մենք կանգնած ենք այստեղ, բլրակի վրա, իսկ նրանք այնտեղ, տափարակում, որպէս երկու տարբեր ժողովուրդներ՝ տարբեր նպատակներով»։

Խօսելով բանուորական դասի մասին, «սրանք երազում են միջազգային խաղաղութեան մասին և չեն հասկանում, որ միակ ճանապարհը, որը տանում է դէպի միջազգ. խաղաղութիւն, դա ազգային առանձնացումն է»։ Ճառախօսը առաջարկում է մերձենալ նրանց հետ, սպառնացող վտանգի (ռուսական) առաջ ի պաշտպանութիւն հայրենիքի։ Եւ ընդհանրապէս, բոլոր ճառերը վերջանում են հրաւիրելով սպառազինվել, պատրաստ լինել պատերազմելու։

Բոլորովին հակառակ բնոյթ են կրում ճառերն այնտեղ, ներքևում, տափարակում։ Կարմիր ամբիոններին մօտենում են կարմիր ծաղիկներ կրծքներին, կարմիր դրօշակներ ձեռքներին, «Ինտերնասիօնալը» նուագելով, բանուորների խիտ շարքեր՝ կին թէ տղամարդ, ծածկում են տափարակը։ Սպասում են օտարերկրեայ հիւրերի՝ գերմանացի պատգամաւոր Շմիդտին և ռուս պատգամաւոր Սկօբելեվին։ Շմիդտը բարձրանում է ամբիոն, խօսում է բանուոր Ինտերնասիօնալի նշանակութեան մասին միջազգային խաղաղութեան հարցում։

Սկօբելեվը չէ գալիս. բայց կարդացվում է Դումայի սօցիալ-դեմօկրատական ֆրակցիայի հեռագիրը, որը ընդունվում է բուռն ոգևորութեամբ։ Այն ժամանակ, երբ բարձրում «ռուսական վտանգի» դէմ զինվելու հրաւէր է կարդացվում, ներքևում՝ բանուորական դասում եղբայրութեան, խաղաղութեան գաղափարներ են արծարծվում։ Եւ բոլորը անխտիր, սկսած ալեզարդ Արնօլդ-սօնից՝ «Միջազգային խաղաղութիւն» գրքի նշանաւոր հեղինակից մինչև սովորական բանուորը, միջազգային խաղաղութեան, ժողովուրդների համերաշխութեան երազներով են տարվում։

ՕՐՎԱՅ ՆՈՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

◆ Կ. Պօլսից հեռագրում են, որ գերմանական դեսպանը ամեն կերպ փորձում է վերականգնել թիւրք-գերմանական բարեկամութիւնը։ Նա յորդորում է, ի միջի այլոց, որպէսզի սուլթանը կամ գոնէ պրինցներից մեկը այցելէ Բեռլին։ Բացի դրանից՝ նոր զրահանաւ պէտք է ընծայվի Թիւրքիային և այլն։

◆ Բեռլինում ընդգծում են, որ Բ. Դուռը սաստում է դէպի Գերմանիան, այդ ի միջի այլոց երևում է նրանից, որ գեներալ Ֆօն-Սանդերսին, փոխանակ Օսմանիէի շքանշանի, տրված է լոկ Մէջիդիէ առաջին կարգի։

◆ Չինաստանի Գունչժուլինում հրդեհը ոչնչացրեց 670 տուն։

◆ Խարբինի չինական իշխանութիւնները 10,000 դոլլար պարգև են խոստացել Սունեանգսէնի գլխի համար, որին երրորդ յեղափոխութեան ղեկավարներն ուղարկել են խունխուզական հրոսակախմբերի հետ միութիւն կապելու համար։

◆ Ֆրանսիական հանրապետութեան պրեզիդենտ Պուանկարէն Պետերբուրգ այցելելիս ուղեկցելու է Պարիզի ռուսաց դեսպան Իզվօլսկին։ Պրեզիդենտի գալուստը նշանակված է յուլիսի սկզբին, երբ Պետերբուրգի մօտ տեղի են ունենալու մեծ զօրախաղեր։ Այս օրերս Պուանկարէի այցելութեան առիթով Պարիզ է մեկնելու Պետերբուրգում պաշտօնավարող ֆրանսիական դեսպան Պալէօլոգը։

◆ «Н. Вр.»-ին տեղեկացնում են Լոնդոնից, որ անգլիական ծովային և զինուորական շրջաններում նկատվում է չեղած եռանդուն գործունէութիւն։ Բոլոր բանակներում զօրախաղեր են։ Թագաւորի հրամանով վարժութիւնների համար հաւաքել են 400 ռազմանաւ։

◆ Ջուլֆայից հեռագրում են, որ գերմանական հիւպատոսը, իր կառավարութեան ցուցումով, տալիս է 2000 մարկ բոլոր այն գերմանացիներին, որոնք գալիս են առևտրական նպատակներով Պարսկաստան՝ գերմանական արդիւնաբերութիւնը ծաղկեցնելու համար։

◆ Լոնդոնում [illegible]

◆ Մօտ մի միլիոն [illegible]

◆ Կ. Պօլսից հեռագրում են, որ [illegible]

◆ [illegible] 1112 [illegible]

◆ Թէհրանից հեռագրում են, որ [illegible]

◆ Բ. Դուռը [illegible]

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆԸ ՅԱՅՏՆՈՒՄ Է

[illegible]

Հ. ԱՌԱՔԵԼԵԱՆ

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ԱՆԴՐԿՈՎԿԱՍԵԱՆ ԵՐԿԱԹՈՒՂԻ
(Ժամերը նշանակված են Թիֆլիսի ժամանակով)

ԹԻՖԼԻՍԻՑ ՄԵԿՆՈՒՄ Է

ԲԱԳՈՒ.—Արագ գնացքը № 6—12 ժ. 8 ր. ցեր., հասնում է Աղստաֆա 2 ժ. 11 ր., Գանձակ 4 ժ. 23 ր., Եւլախ 5 ժ. 43 ր., Հաջի-Կաբուլ 8 ժ. 56 ր. եր., Բագու 11 ժ. 50 ր. գիշ.։ Պոստատար գնացքը № 4—10 ժ. 20 ր. գիշ., հասնում է Աղստաֆա 1 ժ. 1 ր. գիշ., Գանձակ 4 ժ. 7 ր. առ., Եւլախ 6 ժ. 56 ր. առ., Հաջի-Կաբուլ 10 ժ. 40 ր. առ., Բագու 3 ժ. 22 ր. ցեր.։ Մարդատար գնացքը № 8—6 ժ. 25 ր. եր., հասնում է Աղստաֆա 8 ժ. 49 ր. եր., Գանձակ 11 ժ. 22 ր. գիշ., Եւլախ 1 ժ. առ., Հաջի-Կաբուլ 4 ժ. 42 ր. առ., Բագու 7 ժ. 58 ր. առ.։ Մարդատար գնացքը № 12—4 ժ. 5 ր. ցեր., հասնում է Աղստաֆա 6 ժ. 48 ր. եր., Գանձակ 9 ժ. 32 ր., Եւլախ 11 ժ. 17 ր. գիշ., Հաջի-Կաբուլ 3 ժ. 33 ր., Բագու 7 ժ. 25 ր. առ.։ Խառն գնացքը № 22—4 ժ. 58 ր. առ., հասնում է Աղստաֆա 9 ժ. 46 ր. առ., Գանձակ 2 ժ. 15 ր. ցեր., Եւլախ 4 ժ. 58 ր. ցեր.։ Հաջի-Կաբուլ 11 ժ. 34 ր. գիշ., Բագու 5 ժ. 4 ր. առ.։

ԲԱԹՈՒՄ.—Պոստատար գնացքը № 3—9 ժ. 54 ր. առ., հասնում է Միխայլովօ 1 ժ. 59 ր. ցեր., Բաթում 11 ժ. 8 ր. գիշ.։ Մարդատար գնացքը № 7—2 ժամ 18 ր. ցերեկվայ, հասնում է Միխայլովօ 5 ժ. 35 ր. եր., Բաթում 12 ժ. 48 ր. գիշ.։ Մարդատար գնացքը № 9—8 ժ. 53 ր. գիշ., հասնում է Միխայլովօ 1 ժ. 4 ր. գիշ., Բաթում 10 ժ. 1 ր. առ.։ Խառն գնացքը № 21 (մարդատարի արագութեամբ ապրանքների համար)—2 ժ. 59 ր. գիշ., հասնում է Միխայլովօ 9 ժ. 3 ր. առաւ., Բաթում 10 ժ. 10 ր. գիշ.։ Արագ գնացքը № 5—8 ժ. 16 ր. եր., հասնում է Միխայլովօ 11 ժ. 15 ր. գիշ., Բաթում 6 ժ. 33 ր. առ.։

ՋՈՒԼՖԱ-ԵՐԵՒԱՆ.—Պոստատար գնացքը № 4/3—12 ժ. 56 ր. ցեր., հասնում է Ղարաքիլիսա 8 ժ. 10 ր. եր., Ալէքսանդրօպօլ 11 ժ. 53 ր. գիշ., Էջմիածին 5 ժ. 12 ր. գիշ., Ուլուխանլու 5 ժ. 40 ր. գիշ. (առանց Երևան մտնելու), Նախիջևան 10 ժ. 11 ր. առ., Ջուլֆա 11 ժ. 38 ր. ցեր.։ Խառն գնացքը № 24/25 (IV կարգի վագոններով)—10 ժ. 58 ր. առ., հասնում է Ղարաքիլիսա 9 ժ. 20 ր. գիշ., Ալէքսանդրօպօլ 4 ժ. 18 ր. առ., Ալագեօզ 10 ժ. 8 ր. ցեր., Ուլուխանլու 1 ժ. 18 ր. ցեր., Նախիջևան 8 ժ. 18 ր. եր., Ջուլֆա 10 ժ. 13 ր. գիշ.։ Մարդատար գնացքը № 18/17—6 ժ. 58 ր. եր., հասնում է Ղարաքիլիսա 1 ժ. 57 ր. գիշ., Ալէքսանդրօպօլ 5 ժ. 19 ր., Էջմիածին 10 ժ. 21 ր., Ուլուխանլու 10 ժ. 49 ր., Երևան 11 ժ. 42 ր. առ.։ Մարդատար գնացքը № 14/13—11 ժ. 13 ր. գիշ., հասնում է Ղարաքիլիսա 6 ժ. 14 ր. առ., Ալէքսանդրօպօլ 9 ժ. 41 ր., ցեր., Կարս 1 ժ. 8 ր. ցեր.։

ԲՈՐՋՈՄ.— Մարդատար գնացքը № 17/18—7 ժ. 28 ր. առ., հասնում է Գօրի 10 ժ. 5 ր. առ., Բօրժօմ 12 ժ. 48 ր. ցեր.։ Մարդատար № 19/20—3 ժ. 20 ր. ցեր., հասնում է Գօրի 5 ժ. 51 ր. ցեր., Բօրժօմ 8 ժ. 26 ր. երեկ.։

ԹԻՖԼԻՍ Է ՀԱՍՆՈՒՄ

ԲԱԳՈՒԻՑ.—Արագ գնացքը № 5—7 ժ. 41 ր. եր. Պոստատար գնացքը № 3—8 ժ. 58 ր. առ.։ Մարդատար գնացքը № 7—1 ժ. 42 ր. ցեր.։ Խառն գնացքը № 21—2 ժ. 17 ր. գիշերվայ։ Մարդատար գնացքը № 11—10 ժ. 5 ր. առ.։

ԲԱԹՈՒՄԻՑ.—Պոստատար գնացքը № 4—9 ժ. 30 ր. երեկ.։ Մարդատար գնացքը № 8—5 ժ. 55 ր. ցեր.։ Մարդատար գնացքը № 10—9 ժ. 51 ր. առ.։ Խառն գնացքը № 22—3 ժ. 55 ր. գիշ.։ Արագ գնացքը № 6—11 ժ. 8 ր. առ.։

ՋՈՒԼՖԱ-ԵՐԵՒԱՆԻՑ.—Պոստատար գնացքը № 4Д./3—7 ժ. 21 ր. եր.։ Խառն գնացքը № 26/27 (IV կարգի վագոններով)—4 ժ. 41 ր. ցեր.։ Մարդատար գնացքը № 18/17—8 ժ. 28 ր. առ.։ Մարդատար (Կարսից) գնացքը № 16/15—6 ժ. 58 ր. առ.։

ԲՈՐԺՈՄԻՑ.—Մարդատար գնացքը № 17/18—10 ժ. 28 ր. եր.։ Մարդատար գնացքը № 19/20—7 ժ. 25 ր. առ.։

Դուք խակապէս չէք կարող երեւակայել,

թէ որքան բարերար հետևանքներ է ունենում մազերի կանոնաւոր լուացումը Պիկսաֆոնով։ Պիկսաֆոնը ներկայանում է իբրև քնքոյշ և հեղուկ ձիւթային սապոն, որը պատենտային առանձին միջոցով մաքրված է ձիւթային վատ հոտից։ Ձիւթը, ինչպէս յայտնի է, ծառայում է որպէս դարմանական միջոց մազերը և գլխի կաշին խնամելու համար։ Ամենայայտնի դերմատոլոգները մազերը խնամելու համար ամենալաւ բժշկական միջոց համարում են ձիւթային սապոնը։ Պրոֆեսոր Լասսարի հռչակաւոր ցուցմունքների մէջ ևս, մազերը խնամելու վերաբերեալ, ձիւթային սապոնը խաղում է էական դեր։ Պիկսաֆոնը ոչ միայն մաքրում է մազերը, այլ և, շնորհիւ իր մէջ պարունակվող ձիւթի, թողնում է մազերի վրա բարերար ազդեցութիւն։ Պիկսաֆոնը

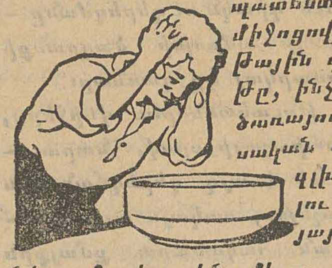

տալիս է հարուստ փրփուր և դիւրին կերպով մաքրվում է մազերից։ Նա ունի խիստ դուրեկան հոտ. և շնորհիւ ձիւթի պարունակութեան՝ դիմադրում է մազերը թափվելուն։

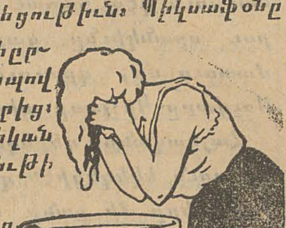

Մի սրուակը, որ կարող է բաւականանալ մի քանի ամիս, արժէ 1 ր. 50 կ.։ Բոլոր յայտնի վարսավիրաններում մազերի լուացումը կատարվում է Պիկսաֆոնով։

(М. 124243)

Պեատիգօրսկի հայոց դպ. համար հարկաւոր է

ՄԻ ԽՄԲԱԳԵՏ-ՈՒՍՈՒՑԻՉ

ճեմարանը կամ թեմական դպրոց աւարտած։ Դպրոցում կունենայ 15 դաս և վերակացութիւն ներկայ տարվայ սեպտեմբերից մինչև 1915 թ. սեպտեմբերի 1-ը, նոյնպէս և պիտի վարէ եկեղեցու խմբապետութիւնը։ Ռոճիկ 775 ր.։ Այդ պայմանից անկախ, այս ամառվայ երեք ամիսները եկեղեցու խմբապետութեան համար կը ստանայ ամսական 50 րուբլի։ Ցանկացողները թող դիմեն Պեատիգօրսկ հայոց եկեղ.-ծխ. հոգաբարձութեան նախագահ Զ. Մելիք-Ամիրջանեանցին։

Մխ. Հոգաբարձութիւն

(ա. օ.) 453. 3—3

ԱՄԱՌԱՅԻՆ ՍԷԶՕՆԻ ՀԱՄԱՐ

ՊԱՀԱՆՋԵՑԷՔ ԱՄԵՆՈՒՐԵՔ

ԱՄԵՆԻՑ ՍԻՐՈՒԱԾԸ

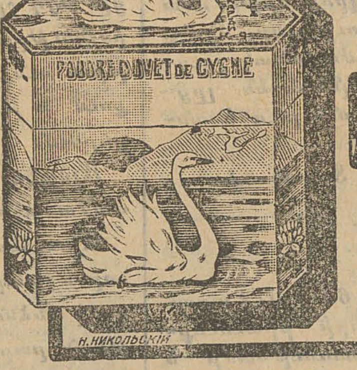

НАИЛУЧШАЯ РИСОВАЯ ПУДРА
„ЛЕБЯЖІЙ ПУХЪ"
Т-ва БРОКАРЪ и К°
МОСКВА.
НѢЖНА НЕЗАМѢТНА И ДОЛГО ДЕРЖИТСЯ НА КОЖѢ.

ԽՈՒՍԱՓԵՑԷՔ ԿԵՂԾԻՔՆԵՐԻՑ ԵՒ ՆՄԱՆՈՂՈՒԹԻՒՆՆԵՐԻՑ

(М. 185355) 2—1 (28)

ԲԺՇԿԱՊԵՏ
Գ. Ա. ՀԱԽՎԵՐԴԵԱՆ

Նախկին օրդինատոր Պետերբուրգի սիֆիլ.-վեներ. կլինիկայի։ Ընդունում է հիւանդներին յատկապէս միզասեռային, վեներ., սիֆիլիսային հիւանդութեան. առաւ. ժամը 10—11 և երեկ. ժ. 6—8. Սեմեօնօվսկայա փող., № 18 (Վօրօնցովի արձանի մօտ) առանձնապէս հիւանդների համար յարմարեցված բնակարանում։ Բժշկի բնակարան Սեմեօնօվսկայա, № 16.

(չ.ու.կ.) 804. 100—91

ԲԺԻՇԿ
Ա. ՄԽԻԹԱՐԵԱՆ

Մասնագէտ սիֆիլիս, (Սերւմւմ 606 եւ 914-ով) միզասեռական, վեներական եւ կաշուի հիւանդութիւնների։ Էլեկտրաբուժութիւն։
Ընդունե- ($12^1/_2$—2 ժ. ցերեկվայ։
լութիւնը (5—7 ժ. երեկոյեան։
ամեն օր (Կանանց համար՝ 2—3 ժ. ցեր.։
Սօլօլակ, Բէբուտօվսկայա, № 33 (անկիւն Պասկէվիչա փող.), տելէֆօն 11—75.

(չ. կ) 785. 100—73

ԲԺԻՇԿ
Գ. Ն. ՄԱՂԱՔԵԱՆ

ՓՈԽԱԴՐՎԵՑ նոր բնակարան Սօլօլակում, Բէբուտօվսկայա փող. № 38.
Ներքին և երեխաների հիւանդ., մասնագէտ ստամոքսային և աղիքային հիւանդ.։ Էլեքտրօտէրապիա։ Ընդունելութիւնը առ. ժամը 10—11-ը և երեկ. ժամը 5—7-ը։
Տելէֆօն № 388.

ա. օ.) 112. 100—68

ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆ ԴՊՐՈՑ խրաւունքներով, ՀԱՇՒԱՊԱՀԱԿԱՆ ԿՈՒՐՍԵՐ և գիմնազիաներն ու այլ դպրոցներն մտնելու ՊԱՏՐԱՍՏԱԿԱՆ ԴՊՐՈՑ

ՅՈՎՀ. ԶԱՔ. ՏԷՐ-ՍՏԵՓԱՆԵԱՆԻ

Ընդունելութեան քննութիւնները մայիսի 31-ին, պարապմունքները՝ յունիսի 2-ից։ Ծախվում է հաշւապահութիւնը ինքնուրոյն կերպով սովորելու դասագիրք։ Միխայլովսկի պր. № 36.

(օ. մ.) 411. 10—5

ԻՆԺԵՆԵՐ
Ի. Ս. ՊՈՆԴՈՅԵՎ

— Թ Ի Ֆ Լ Ի Ս —
Նիկօլայէվսկայա, 164, անկիւն Բակինսկայա փ.
— Տելէֆօն գրասենեակի № 123. —

ԵՐԿԱԹԵ ԳԵՐԱՆՆԵՐ
ԿԱԹՍԱՅԻ ԵՐԿԱԹ
ԱՆԿԻՒՆԱՅԻՆ ԵՐԿԱԹ
ՏԱՆԻՔԻ ԵՐԿԱԹ
(սեւ եւ ցինկով պատած)

ՑԷՄԷՆՏ, ասֆալտ, գուդրօն, կրակի դիմացող աղիւս եւ կաւ, մեխեր, ամեն չափսի եւ այլ Ներբեղէն շինութ. համար՝

Ջրմուղներու համար աղիւս՝ Վակէում գործվող աղիւսի սեփական գործարանից։

(7, 14, 21, 28) 34. 32—10

ՖՐԱՆՍԻԱԿԱՆ ՇՈԳԵՆԱՒԱՅԻՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆ
„ՊԱԿԷ"

յայտարարում է ի գիտութիւն ճանապարհորդների և ապրանք ուղարկողների, որ Ընկերութեան շոգենաւ «Մ Է Տ Ի» (Նաւապետ Բուլ) մեկնում է Բաթումից Մարսէյլ համդիպելով Տրապիզօն, Սամսոն և Կ. Պօլիս

Հինգշաբթի, մայիսի 22-ին (յունիսի 4-ին ն. տ.) 1914 թ.

Տեղեկութիւնների համար խնդրում են դիմել Ընկ. Թիֆլիսի գործակալ պ. Ս. ԿԻՒԼՊԷՆԿԵԱՆԻՆ, իր գրասենեակում, որ գտնվում է Արմեանսկի բազարում՝ Գօստինի դվօր Մանթաշեանների։ Հեռախօս № 7—21.

22. 25—10

Типографія канцеляріи Намѣстника Его Императорскаго Величества на Кавказѣ, Лорисъ-Меликовскаяулица, домъ казенный